

HAASTE

Haastateltavana Matti Joutsen **s.4**

Suomen järjestäytynyt rikollisuus **s.15**

Rikollisuus ja luonnonkatastrofit **s.20**

Miksi Amerikka tappaa? **s.30**

ASIAANTUNTEVASTI RIKOKSENTORJUNNASTA JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

Vaikuttaako vankiloiden CS-ohjelma? s.7

4 KRIMINAALIPOLITIIKAN VAIKUTTAJIA

Kriminaalipolitiikka kansainvälistyy yhä enemmän Riikka Kostiainen

Haasteltavana on oikeusministeriön kansainvälisen yksikön johtaja **Matti Joutsen**. Häntä työllistää tällä hetkellä erityisesti Suomen tuleva EU:n puheenjohtajakausi. Varsinkin oikeus- ja sisäasioita koskevan Haagin ohjelman välitarkastelu tuo mahdollisuuksia vaikuttaa EU:n kriminaalipolitiikkaan.

7 Vaikuttaako vankeinhoito? Outi Honka, Anssi Keinänen & Sasu Tyni

Kirjoituksessa selvitetään Cognitive Skills® -ohjelman vaikutusta vankilasta vapautuneiden uusintarikollisuuteen. Viime vuosina keskimäärin 60–70 vankia vuodessa on osallistunut CS-kursseille. Tutkimuksen mukaan ohjelman läpikäyneillä vangeilla on pienempi riski palata vankilaan kuin muilla vangeilla.

10 Vankilassa hallitaan väkivallalla ja pelolla Minna Ruckenstein

Ns. pelkääjävankeja on Suomen vankiloissa yhä enemmän. Vangit hakeutuvat eristykseen hyvin monista eri syistä. Vankien turvattomuutta lisäävät sekä vankiloiden korkeat vankiluvut että järjestäytyneiden rikollisliigojen toimintatavat.

12 Vankien jälkihuoltojärjestelmä Olavi Kaukonen

Ongelmaksi on nähty, että vapautumisvaiheessa tuki ei säännönmukaisesti jatku, jolloin vankilakuntoutuksen hyöty saattaa valua hukkaan.

14 Koevapaus valvottavaksi matkapuhelimella Riikka Kostiainen

Valvotussa koevapaudessa vanki voi asua kotonaan, josta käsin hän on veloitettu käymään töissä, opiskelemaan, osallistumaan kuntoutukseen tai mahdollisiin hoito-ohjelmiin. Työryhmä ehdottaa, että koevapauden tekninen valvonta toteutettaisiin matkapuhelinpaikannuksella.

15 Suomalainen järjestäytyneen rikollisuus – myytti vai fakta? Mika Junninen

Suomalaisten ammattirikollisryhmiä voidaan kuvata enimmäkseen puolijärjestäytyneiksi. Ryhmillä on tiettyjä järjestäytyneen rikollisryhmän ominaisuuksia ja piirteitä, mutta toiminta on usein amatöörimäistä ja kausiluonteista – ainakin verrattuna kansainvälisiin tunnettuihin järjestäytyneisiin rikollisryhmiin.

17 Sosiaalinen pääoma ja nuorten rikollisuus Venla Salmi

Suomalaisille nuorille tehty kysely vahvistaa aiemmin saatuja havaintoja siitä, että sosiaalisen pääoman ja rikoskäyttäytymisen välillä on yhteys. Merkittävimmäksi rikoskäyttäytymisen kannalta nousi vanhempien tuki.

20 Rikollisuus luonnonkatastrofien yhteydessä Osmo Kontola

Luonnonkatastrofin aikana ryöstely on pelättyä harvinaisempaa ja varastelu jopa vähenee. Sitä esiintyy yleensä vasta katastrofitilanteen mentyä ohitse. Tilanne tuo yleensä esille ihmisten epäitsekkeitä taipumuksia.

23 Puhtia turvallisuussuunnitteluun

Tarja Mankkinen & Markku Haiko

Sisäisen turvallisuuden ohjelmaan liittyen sisäasiainministeriö asetti keväällä 2005 työryhmän laatimaan ehdotuksen seudullisen ja paikallisen turvallisuussuunnittelun edelleen kehittämiseksi ja valtakunnallisen mallin laatimiseksi.

26 Euroopan rikosentorjuntapalkinto 2005 Hollantiin Hannu Takala

Kilpailu järjestettiin uudistetuilla säännöillä, uutta oli mm. määrätty teema. Tällä kertaa se oli katuväki-valta. Kilpailukriteereitä oli muutenkin muokattu.

28 Väkivallan totuudet ja tulkinnat: lyödyn kuningataren tapaus Jukka-Pekka Takala

Ruotsissa syntyi viime vuonna kova kiista Sukupuolisota-nimisestä TV-dokumentista. Kiista johti siihen, että Uppsalan yliopisto asetti kahden hengen selvitysryhmän arvioimaan professori **Eva Lundgrenin** tutkimustoiminnan laatua ja mahdollista vilpillisyyttä.

30 KRIMINOLOGIA

32 AJASSA

35 HISTORIAA

HAASTE

ASiantuntevasti
rikoksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

Julkaisijat

Oikeusministeriö
Rikoksentorjuntaneuvosto

Päätoimittaja

Kauko Aromaa
puh. 010 366 5281

Toimittaja

Riikka Kostiainen
puh. (09) 1606 8289

Lehden yhteystiedot

Osoite: Mannerheimintie 4,
PL 25, 00023 Valtioneuvosto
Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi
Internet: www.om.fi/haaste

Toimitusneuvosto

Pekka Koskinen (pj.)
Helsingin yliopisto
Tarja Pösö (varapj.)
Tampereen yliopisto
Aarno Arvela
Helsinki
Heimo Kangaspunta
Rikosseuraamusvirasto
Riitta Koivisto
Vantaan turvallisuusohjelma
Martti Kunnasvuori
Sisäasiainministeriö
Tapio Lappi-Seppälä
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
Leena Metsäpelto
Valtakunnansyyttäjänvirasto
Ulla Mohell
Oikeusministeriö
Sirikka Perttu
Kuntaliitto
Göran Sannholm
Hangon kaupunki
Hannu Takala
Rikoksentorjuntaneuvosto

Taitto

Riikka Kostiainen

Kansikuva

Ville Myllynen / Lehtikuva

Tilaushinta

Vuosikerta 25 euroa
Irttonumero 6,50 euroa

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi

Painopaikka

Uusimaa Oy, Porvoo

6. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
ISSN 1458-0314 (Painettu)
ISSN 1458-2759 (Verkkolehti)

Lehden kirjoitukset ovat
kirjoittajiensa kannanottoja.

P Ä Ä K I R J O I T U S

■ K A U K O A R O M A A

Tyytyväiset uhrit

YK:ssa on jo vuonna 1985 hyväksytty rikoksen uhreja koskeva päätöslauselma, johon on kirjattu uhrien kohtelua ja asemaa koskevia keskeisiä periaatteita. Jäsenmaiden edellytetään toimivan näiden mukaisesti. Monissa maissa näistä ei kuitenkaan luultavasti edes olla selvillä. Tätä kuvaa hyvin se, että niinkin tasokkaassa ja tottelevaisessa maassa kuin Suomessa rikosten uhrit ovat edelleen omassa jutussaan sivullisia ja voivat edelleenkin joutua kärsimään myös niin sanotusta sekundaarisesta uhriksijoutumisesta: heidän asiansa viranomaiskäsitteily voi aiheuttaa paljon tarpeetonta uutta kärsimystä.

Suosituksista huolimatta Suomessa ei vielä ole uhreihin keskittyvää viranomaista. En sano, että kaikessa pitäisi ottaa oppia Ruotsista, mutta tässä asiassa kyllä. Siellä vuonna 1994 perustettu uhriviranomainen (Brottsoffermyndigheten) merkitsee, että uhrinäkökulmaa pidetään jatkuvasti ja systemaattisesti esillä. Rikosvahinkojen korvaamisen lisäksi tämän viranomaisen ansiosta myös uhriksi joutumista ja uhrien kohtelua koskevaa tutkimusta tehdään enemmän ja järjestelmällisemmin kuin meillä. Elin edistää myös viranomaiskoulutusta, joka opettaa tunnistamaan uhrit ja heidän tarpeensa ja kohtelemaan heitä ihmisarvoa kunnioittavalla tavalla.

Meillä tässä suhteessa paljon on jäänyt kansalaisjärjestöjen varaan, jotka eivät kykene puutteita paikkaamaan toisaalta hajanaisuutensa ja toisaalta julkisen tuen vähäisyyden takia. Systemaattista viranomaiskoulutusta, joka opettaisi tunnistamaan uhrin ja ottamaan uhrin huomioon kaikissa tilanteissa ei ole saatu aikaan. Ylipäättään puutteita on paljon. Muutama vuosi sitten uhrien asiaa selvitti erityinen oikeusministeriön toimikuntakin, mutta senkään suositukset eivät juurikaan ole kääntyneet käytäntöön.

Uhrien huomioon ottaminen on tärkeää puhtaasti humanitaarisilla perusteilla. Se on kuitenkin tärkeää myös siksi, että järkipäisen rikoksentorjunnan ja seuraamusjärjestelmän kehittäminen on tehtävä suuren yleisön kannatuksella ja tuella. Yleisön ja median tuen saaminen tietoon perustuvalla uudistuspolitiikalle edellyttää tyytyväisiä uhreja. Luottamus järjestelmään syntyy vain, jos uhrit kokevat sen oikeudenmukaiseksi ja kohutuulliseksi. Tämän asian tärkeyden olettaisi tunnetuksi ainakin oikeusministeriössä, joka parhaillaan kamppailee vankiloiden ylitäyttymisen aiheuttamassa käytännöllisessä ja taloudellisessa ahdingossa. Myös poliisin ja sosiaali- ja terveystoimen aloilla on uhrien asiassa korjaamisen varaa.

Kriminaalipolitiikka kansainvälistyy yhä enemmän

Oikeusministeriön kansainvälisen yksikön johtajaa **Matti Joutsenta** työllistää tällä hetkellä erityisesti Suomen tuleva EU:n puheenjohtajakausi. Varsinkin oikeus- ja sisäasioita koskevan Haagin ohjelman välitarkastelu tuo mahdollisuuksia vaikuttaa EU:n kriminaalipolitiikkaan.

Matti Joutsen on työskennellyt kansainvälisen kriminaalipolitiikan parissa vuodesta 1974. Ura alkoi Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa Inkeri Anttilan avustajana YK-kuvioissa, pitkään hän oli töissä YK:n yhteydessä toimivassa Euroopan kriminaalipolitiikan instituutissa Heunissa ja vuonna 2000 hän siirtyi oikeusministeriön kansainväliseen yksikön johtoon.

Suomi toimii useilla kansainvälisillä kriminaalipolitiikan foorumeilla. Joutsen muistuttaa, että ensimmäinen foorumi oli pohjoismainen yhteistyö. 1960-luvulta alkaen yhteistyötä on ollut

kriminologisessa tutkimuksessa ja kriminaalipolitiikassa virallisemminkin.

– Samoihin aikoihin Euroopan neuvosto oli vahvistumassa. Neuvoston työryhmissä kehitettiin suosituksia, päätöslauselmia ja julistuksia mutta myös virallisia, sitovia sopimuksia, ennen kaikkea ihmisoikeussopimus. Euroopan neuvoston työllä oli vaikutusta erityisesti vankeinhoitoon. Euroopan neuvoston yhteistyö on koko ajan jatkunut, vaikka se on nyt jäänyt poliittisesti EU:n varjoon. Neuvoston piirissä tehdään yhä sopimuksia, jotka ovat sekä periaatteessa että käytännössä tärkeitä. Aivan viime vuosina on tehty

sopimukset esimerkiksi terrorismin rahoituksesta ja kyberrikollisuudesta ja ns. rahanpesusopimus on uudistettu.

YK – KESKUSTELUKERHOKAAN KOVAAN KRIMINAALIPOLITIikkaAN

Matti Joutsenen työkokemuksista YK-aika leimaa paljon. Suomi liittyi YK:hon vuonna 1955 ja ensimmäisen 30 vuoden ajan YK:ta voi Joutsenen mielestä ainakin kriminaalipolitiikan osalta kuvata keskustelukerhoksi. Kriminaalipoliittinen komitea kokoontui joka toinen vuosi keskustelemaan esimerkiksi nuorisoriikollisuudesta, uhrin avustamisesta, vankeinhoidosta, poliisikoulutuksesta tai tuomi-

oistuinlaitoksen uudistamista. Keskustelun päätteeksi se esitti päätöslauselman tai julistuksen. Enenevässä määrin YK alkoi kehittää myös standardeja ja normeja.

– YK:n keskusteleleva, päätöslauselmia tehtaileva luonne jatkui niin, että normeja tuli yhä enemmän ja ne kattoivat yhä suuremman osan kriminaalipolitiikan sektoria. Samalla kuitenkin YK:hon tuli enemmän kehitysmaita mukaan, mikä teki keskustelusta huomattavasti vaikeampaa. Syntyi ideologisia ja poliittisia erimielisyyksiä siitä, mikä on oikein tai mikä on minimitaso tai tavoitetaso, hän kertoo.

– Virallinen anti keskusteluissa alkoi jäädä köykäisek-

Matti Joutsenen työkokemusta YK-aika leimaa paljon. YK:n kriminaalipolitiikan nykyisestä kehityksestä hän on huolissaan.

si, joten Suomi alkoi muutamien muiden maiden kanssa kehittää YK:n kriminaalipolitiikalle uutta rakennetta. 1990–91-taitteessa kriminaalipoliittinen päätöksentekokoneisto muuttui. Komitea, jossa oli 27 asiantuntijajäsentä, muutettiin toimikunnaksi, jossa oli jäsenenä 40 valtiota. Keskusteluihin tuli selvästi poliittisempi lataus. Hyvä puoli oli se, että jos päätettiin jotain tai asetettiin tavoitteita, valtiot ainakin löyhästi sitoutuivat niihin. Vaikeus liittyy juuri tähän, valtiohan eivät kovin kernaasti sitoudu sellaiseen, josta eivät ole samaa mieltä, jolloin keskustelut vaikeutuivat.

1990-luvulla myös YK:n

suuntautuneisuus alkoi muuttua. Kriminaalipolitiikan kehittämisessä otettiin malliksi YK:n huumausainesopimus vuodelta 1988. Vuonna 2000 saatiin aikaiseksi ns. Palermion sopimus, joka on järjestäytyneen rikollisuuden vastainen YK-sopimus. Se allekirjoitettiin vain kolmen vuoden neuvottelujen jälkeen, mikä oli Joutsenen mielestä fantastinen suoritus – varsinkin kun järjestäytyneen rikollisuuden määritelmästä päästiin yhteisymmärrykseen vasta viime metreillä ja siihen liittyi kolme lisäpöytäkirjaa ampuma-aseista, ihmiskaukasta ja laittomasta siirtolaisuudesta. Heti perään alettiin tehdä korruptiosopimus-

ta, joka perustui pitkälti Palermion sopimukseen. Näin YK:n kriminaalipolitiikan selkärangana oli monenkeskisiä sopimuksia. Keskustelu alkoi mennä yhä enemmän siihen, miten näitä sopimuksia voidaan tehokkaammin panna täytäntöön.

– Minusta se on huoletuttava kehitys, koska tavalliseen rikollisuuteen liittyviin sektoreihin kiinnitetään vähemmän huomiota. Mielestäni YK:lla on kaksi tärkeää funktiota kansainvälisessä kriminaalipolitiikassa: Yksi on suunnan näyttäminen ja yhteistyön tehostaminen – sitä tarvitaan toki järjestäytyneen rikollisuuden mutta samalla lailla perheväkivallan, kyberrikollisuuden tai nuorisorikollisuuden torjunnassa. YK:n toinen tärkeä tehtävä on avustaa kehitysmaita. Niillä ei välttämättä ole resursseja kouluttaa tuomareita, vanginvartijoita tai poliiseja kunnolla tai edes paperin hankkimiseen, tietotekniikasta puhumattakaan.

YK:ssa pitää keskustella tavallisista rikoksista, tavallisesta oikeudenkäynnistä ja rikosoikeusjärjestelmän kehittämisestä hänen mielestään myös siitä syystä, että kaikilla mailla on toisiltaan jotain opittavaa. Esimerkiksi Suomi on saanut mallia vankeiluvun vähentämiseen ja uhrin aseman vahvistamiseen. Länsimailla voisi olla opittavaa myös esimerkiksi sovittelusta islamilaisilta mailta, joissa se on otettu mukaan rakenteisiin.

EU:SSA JÄSENAITA SITOVIA PÄÄTÖKSIÄ

Matti Joutsen kertoo kokeneensa jonkinlaisen keskustelukulttuurin shokin siirryttyään YK:n keskustelupiiristä EU-kuvioihin 1990-luvun lo-

pulla. Silloin EU:ssa vielä toimiin yhteisillä toiminnoilla (joint actions). Niitä ja myöhemmin puitepäätöksiä koskeissa neuvotteluissa oli syytä olla tarkka, mitä oikein sopi. Valtiot sitoutuivat niissä tiettyihin tavoitteisiin ja tarvittaessa muuttamaan oikeusjärjestelmänsä ja lakejaan niihin pääsemiseksi.

Jäntevyyttä työhön toi Eurooppa-neuvoston vuonna 1999 hyväksymä ns. Tampereen ohjelma. Ensimmäistä kertaa valtioiden päämiehet sopivat laajasta poliittisesta ohjelmasta, joka vaikuttaa kriminaalipolitiikkaan. Uuden komission myötä tuli uusi, Haagin ohjelma, joka hyväksyttiin 2004 marraskuussa. Se asetti taas selkeitä tavoitteita EU:n kriminaalipolitiikan kehittämiseksi, järjestäytyneen rikollisuuden ja terrorismin torjunnalle, tutkimuksen edistämiseksi, vastavuoroiselle tunnustamiselle ja monille muille asioille.

Joutsen arvioi, että EU:n laajentumisen jälkeen päätöksenteko on hidastunut ja hankaloitunut, mutta toisaalta pöydän ympärille on asettu- nut 25 valtiota, jotka ovat tietoisia siitä, että kriminaalipolitiikkaa pitää kehittää ja löytää yhteisiä linjoja. EU:n luonne vaatii tiivistä yhteistyötä myös rikosoikeuden alalla. Samalla kun rajat ovat avautuneet ja taloudellinen ja kaupallinen integraatio vahvistunut, on syntynyt uusia rikoksentekomahdollisuuksia.

PERITTY ESITYSLISTA OMIN PAINOTUKSIN

Suomen EU-puheenjohtajakausi alkaa heinäkuussa, mutta sen esityslista ei ole vielä valmis. Joutsenen mukaan ensin täytyy katsoa, mitä nykyisellä Itävallan kaudella saadaan aikaan. Pohja-

Mitä enemmän komissio pyrkii harmonisointiin, sitä enemmän sen piiriin tulee myös keskitason rikoksia, joista meillä rangaistaisiin yhdyskuntapalvelulla tai tuntuvalle päiväsakolla.

→ na esityslistan valmistelussa on Haagin ohjelma ja sen täytäntöönpanosuunnitelma. Komission esittelemä suunnitelma hyväksyttiin kesäkuussa 2005 joustavaksi tiekartaksi. Siinä oli noin 280 ohjelmakohtaa, eikä niiden sisällöstä tai painotuksista ollut mahdollista keskustella siinä yhteydessä. Oivan vaikutusmahdollisuuden prioriteettien tekoon tarjoaa Haagin ohjelman välitarkastelu, joka osuu Suomen kaudelle.

– Emme tee painotuksia omista lähtökohdista käsin, vaan toimimme yhteistyössä Itävallan ja jälkeemme tulevan Saksan kanssa. Kokousten esityslistoja rakentamalla pystymme kuitenkin viemään tiettyjä hankkeita eteenpäin. Kriminaalipolitiikan puolella Suomi voi painottaa vaikkapa vankien siirtoa kotimaahansa koskevaa instrumenttia, joka oli Suomen, Ruotsin ja Itävallan yhteinen aloite – jos sitä ei saada valmiiksi Itävallan kaudella.

Joutsen kertoo, että viime aikoina on ollut eräitä tapahtumia, jotka ovat muuttaneet Suomen puheenjohtajakauden lähtöasetelmia. Yksi tällainen oli viime kesän Lontoon terroristi-iskut. Toinen tekijä on syyskuinen EY-tuomioistuimen päätös, jossa se antoi ratkaisunsa ympäristönsuojelua rikosoikeudellisiin keinoin koskevasta puitepäätoksestä. Komissio oli aikanaan ollut sitä mieltä, että asia kuuluu ympäristönsuojelua koskevaksi ykköspilariin. Silloisten 15 jäsenval-

tion mielestä se taas rikosoikeuden keinojen vuoksi kuuluu kolmanteen pilariin. Yhteisön tuomioistuimen päätöksen mukaan nimenomaisen puitepäätoksen osalta komissio oli oikeassa. Nyt komissio haluaa miettiä uudestaan kymmenkunta muuta vastaavaa puitepäätoksestä.

Kolmantena tekijänä Joutsen mainitsee perustuslakisopimuksen voimaantulon lykkääntymisen. Sen piti tulla voimaan kesken Suomen kauden, marraskuussa 2006. Perustuslakisopimus olisi kumonnut jaon ensimmäisen ja kolmannen pilarin välillä. Näin rikosoikeudenkin alalla komissio olisi tehnyt esitykset ja olisi sovellettu ns. yhteispäätösmenettelyä, joten Euroopan parlamentin rooli olisi vahvistunut ja päätökset olisi tehty määräenemmistöllä. Päätöksentekorakenteen muuttuminen ei voisi olla vaikuttamatta myös kriminaalipolitiikan sisältöön.

– Kuvitellaan, että määräenemmistö päättäisi, että minimi-maksimirangaistus vaikkapa järjestäytyneestä rikollisuudesta tai terrorismista olisi 25 vuotta. Suomessa määräaikaisen vapausrangaistuksen maksimi on 15 vuotta, joten se voisi olla eri mieltä mutta joutuisi muuttamaan lakejaan enemmistön päätöksellä. Siinä olisi tosin porsaanreikä: tietyssä tilanteessa valtio voisi riitauttaa asian vedoten perustavalaatuisiin kansallisiin etuihin, oikeusjärjestelmään, perustuslakiin tai muihin syihin.

Perustuslakisopimus olisi tuonut mukanaan myös joi-takin muita piirteitä. Toisaalta päätöksentekoprosessin muuttaminen olisi helpottanut päätöksentekoa: enää ei olisi jouduttu miettimään sellaista sanamuotoa, jonka taakse saataisiin kaikki 25 jäsenvaltiota.

HARMONISOINTI ON ONGELMALLISTA

EU:n kriminaalipolitiikasta puhuttaessa peikkona mainitaan usein rangaistusten koventuminen. EU-valtioiden rangaistuskäytäntö eroaa hyvinkin paljon toisistaan. Kiistely oli Joutsenen mukaan kovimmillaan pari vuotta sitten. Keskustelu johti linjaratkaisuun: tiettyä rikoslajia koskevaan instrumenttiin voidaan liittää säännös siitä, millä tasolla se on rangaistava. Suomi saattoi hyväksyä ratkaisun, koska korkein taso päättyi 15 vuoteen. Valtiot tosin voivat antaa sitä kovempiakin rangaistuksia.

Harmonisointi liittyy komission aloitteellisuuteen. Sen näkemyksen mukaan rikosoikeudellisessa yhteistyössä olisi hyvä sopia melko pitkälle yhteisistä pelisäännöistä. Se tarkoittaa käytännössä, että olisi jonkinlainen eurooppalainen rikos- ja prosessioikeus.

– Komission tulokulman ymmärtää, mutta kansallisissa oikeusjärjestelmissä on suuria eroja ja käsiteltävät rikokset ovat voittopuolisesti kansallisia rikoksia. Muuttaman rajat ylittävän rikoksen

osalta jouduttaisiin muuttamaan suhtautumista koko joukkoon rikoksia. Komissio puhuu ilman muuta enemmän niistä rikoksista, jotka ovat tyypillisesti rajat ylittäviä – naiskauppa, terrorismi jne. – mutta jos siinäkin mennään liian pitkälle, huomataan että harmonisointi vaikuttaa yhä enemmän kansalliseen kriminaalipolitiikkaan. Se taas voi olla Suomen kannalta hankalaa. Meillä on juuri 1980–90-luvulla käyty läpi rikoslain kokonaisuudistus. Pitääkö meidän nyt muuttaa yksittäisten rikosten osalta tunnusmerkit ja rangaistustaso ja pitääkö myös prosessia muuttaa siksi, että muutama näistä rikoksista on rajat ylittäviä, Matti Joutsen pohtii.

– Tässä on myös eräitä muita ongelmia. Koko ajatus minimi-maksimirangaistuksesta perustuu vahvaan uskoon vapausrangaistuksiin. Mitä enemmän komissio pyrkii harmonisointiin, sitä enemmän sen piiriin tulee myös keskitason rikoksia, joista meillä rangaistaisiin yhdyskuntapalvelulla tai tuntuvalle päiväsakolla. Muiden kuin vapausrangaistusten harmonisointi on vaikeaa eikä ole edes toivottavaa. Jos vankeuden vaihtoehdot harmonisoidaan, se saattaa johtaa siihen, ettei valtioilla ole enää intressiä kehittää jotain muuta. Pitäisinpä tärkeänä, että erilaisia vaihtoehtoja voidaan kokeilla. Kriminaalipolitiikan positiivisia ilmiöitä on, että se koko ajan uudistuu. ■

VILLE MYLYNEN / LEHTIKUVA

■ OUTI HONKA, ANSSI KEINÄNEN & SASU TYNI

Vaikuttaako vankeinhoito?

Kirjoituksessa selvitetään Cognitive Skills® -ohjelman vaikutusta vankilasta vapautuneiden uusintarikollisuuteen. Viime vuosina keskimäärin 60–70 vankia vuodessa on osallistunut CS-kurssille. Tutkimuksen mukaan ohjelman läpikäyneillä vangeilla on pienempi riski palata vankilaan kuin muilla vangeilla.

Tässä tutkimuksessa ei pyritty tutkimaan aitoa uusimista eli sitä ovatko vankilaan palanneet vangit tehneet uuden rikoksen vapautumisen jälkeen. Keskusvankirekisteristä ei voida poimia rikoksentekepäiviä. Uusintarikollisuudella tarkoitetaan tässä ainoastaan sitä, että vapautunut

vanki on palannut vankilaan suorittamaan uutta ehdotonta vankeusrangaistusta vapautumisensa jälkeen. Vapautuneen vangin vankilaan palaamisen todennäköisyyttä voidaan pitää yhtenä CS-kurssin toimivuuden eli uusintarikollisuuteen vaikuttavuuden mittarina.

Cognitive Skills®-ohjel-

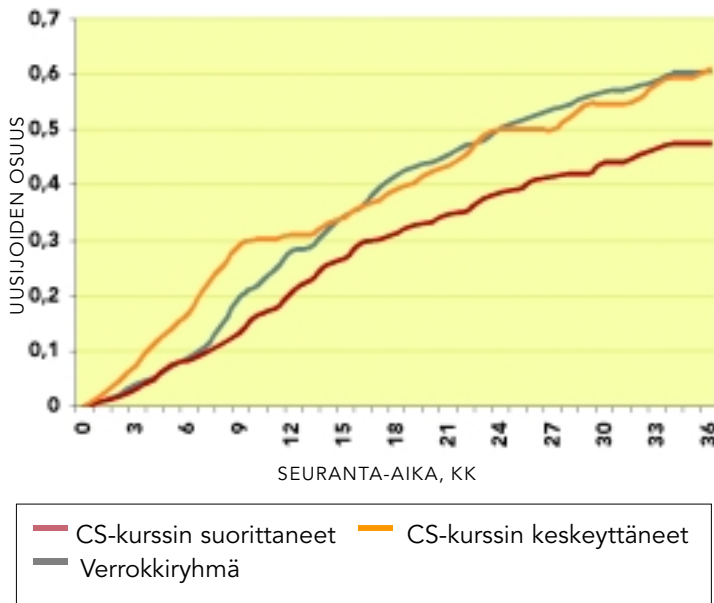
ma on Kanadassa rikoksentekeijöille kehitetty oppimisohjelma. Ohjelma ohjaa arvioimaan omaa ajattelua, toimintaa sekä niiden seurauksia ja siten kokemuksesta oppimista. Se on kehitetty tutkimalla rikoksentekeijöiden kognitiivisia taitoja, joissa on huomattu puutteita. On todettu, että taitoja voi oppia ja

ihmisellä on mahdollisuus muuttua ja kasvaa.

Ohjelman aikana opitaan *ongelmanratkaisutaitoja*: tunnistamaan ongelma, löytämään vaihtoehtoiset ratkaisut ja ennakoimaan ratkaisun seurauksia; *itsekontrollia*: pysähtymistä ajattelemaan ennen kuin toimii ja tunteiden ja käyttäytymisen hallintaa; ➔

CS-kurssin läpikäyneiden vankilaan palaamisen todennäköisyys on pienempi kuin verrokkiryhmällä ja kurssin keskeyttäneillä.

Kuvio 1. Vankilaan palaamisen todennäköisyys seuranta-ajan mukaan.

→ kriittistä ajattelua: tarkastelemaan kriittisesti omia käsityksiä ja huomaamaan ajattelun, tunteiden ja käyttäytymisen välinen yhteys sekä erottamaan tosiasiat, kuvitelmat ja mielipiteet toisistaan; sosiaalisia taitoja: toimimaan erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, kykyä vastaanottaa kritiikkiä sekä pyytämään apua ja neuvottelemaan; luovaa ajattelua: välttämään jäykkiä asenteita, arvioimaan eri vaihtoehtoja sekä tutkimaan omaa suhtautumista ongelmiin sekä arvojen pohdintaa: tunnistamaan oman arvomaailmansa piirteitä ja tarkastelemaan asioita myös muista näkökulmista.

Arviointitutkimusten perusteella mallinnetut ohjelmat, joissa käytetään ennalta

määriteltyä opetussuunnitelmaa sekä valikoituja opetusmenetelmiä, toimivat parhaiten (Mm Bonta, Gendreau, Cullen, McGuire). Ohjaajat vastaavat siitä, että keskustelussa pysytään ohjelman tavoitteiden mukaisissa aiheissa sekä aikataulussa. Ohjaajat myös pyrkivät ”haastamaan” ajattelua ohjelman keinoin. Vuorovaikutuksen ammatillisuus on eräs keskeisiä vaikuttamisen keinoja – jopa tärkeämpi kuin ohjelman rakenne. Ohjelma sinänsä ei muuta ketään. Ohjaajat opiskelevat motivoivaa ja dialogista työtapaa ennen kuin voivat toimia ohjaajina.

Muissa maissa Cognitive Skills (Reasoning and Rehabilitation ®)-ohjelma ei toimi yksittäisenä interventio-

na, vaan se on osa kuntoutusjatkumoa. Suomessa ohjelmatoiminta on kuitenkin niin vähäistä, että jatkumoa käytetään rakentamaan vain pienessä mittakaavassa. Siitä syystä myös yksittäisen CS-ohjelman interventiotutkimusasetelma on hyvin keinotekoinen eikä huomioi muiden työntekijäryhmien työpanosta.

TUTKIMUSAINEISTO

Tutkimusaineisto muodostettiin Rikosseuraamusviraston keskusvankirekisteristä kesäkuussa 2005 poimitusta kaikkien vankien vankilakausia koskevasta aineistosta, vuosien 1998–2004 vankirakennekartoitusten poikkileikkausaineistoista ja vankien nimilehdistä. Verrokkihenkilöiden valitsemiskriteereinä olivat sukupuoli, ikä, vankeuslaji, vankeuskertaisuus ja päärikos. Tämän lisäksi näytteen edustavuutta pyrittiin lisäämään sovittamalla yhteen verrokkihenkilöiden ja Cognitive Skills ® -kursseille osallistuneiden tuomion pituudet sekä vapautumisajankohta.

Varsinaisen seuranta-aineiston kokoon vaikutti se, että joillekin CS-kursseille osallistuneille ei löytynyt keskusvankirekisteristä kriteereitä täyttäviä vertailuhenkilöitä. Osa kursseille osallistuneista vangeista ei ollut vielä ehtinyt vapautua tai vapautumisen jälkeinen seuranta-aika olisi jäänyt liian lyhyeksi. Seuranta-aineistoon jäi 355 CS-kurssille osallistunutta ja 469 vertailu-

henkilöä. Lisäksi CS-kursseille osallistuneet ulkomaalaiset poistettiin tutkimusaineistosta, koska Rikosseuraamusvirastolla ei ollut käytävissään tietoa uusimisesta. Väestörekisterikeskuksen kuolintiedoista selvitettiin seuranta-aikana kuolleet.

TULOKSET OHJELMAN VAIKUTTAVUUDESTA LUPAAVIA

Tulokset osoittavat sen, että CS-kurssin läpikäyneiden vankilaan palaamisen todennäköisyys on pienempi kuin verrokkiryhmällä ja kurssin keskeyttäneillä. Kuviossa 1 on kuvattu vankilaan palaamisen todennäköisyys seuranta-ajan mukaan. Ensimmäisen seurantavuoden jälkeen kurssin keskeyttäneistä oli tuomittu uuteen vankeusrangaistukseen 31 prosenttia ja kurssin suorittaneista 21 prosenttia. Kolmen vuoden seuranta-ajan jälkeen verrokkiryhmästä oli tuomittu uuteen vankeusrangaistukseen 61 prosenttia, kurssin läpikäyneistä 48 prosenttia ja kurssin keskeyttäneistä 61 prosenttia. Tulosten perusteella voidaan sanoa, että kurssin läpikäyneillä vankilaan palaamisen todennäköisyys on 13 prosenttiyksikköä (melkein 22 prosenttia) pienempi kuin niillä, jotka eivät ole osallistuneet kurssille.

Seuraavaksi tutkimuksessa tarkasteltiin regressioanalyysin avulla, johtuvatko erot uusimisen eroista ryhmien taustamuuttujissa, kun selitettävänä muuttujana oli van-

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että vankeuden aikaisen kuntoutuksen ja erilaisten toimintaohjelmien merkitystä uusintarikollisuuteen ei tule aliarvioida.

kilaan palaaminen kahden vuoden seurannan aikana. Analyysin mukaan CS-kurssi vaikuttaa vankien uusimiseen tilastollisesti merkitsevästi ainoastaan ensi tai toista kertaa vankilasta vapautuvilla. Esimerkiksi vuonna 2002 vapautuneella ensikertalaisella 24–29-vuotiaalla vankilaan palaamisen todennäköisyys kahden vuoden seuranta-aikana oli 65 prosenttia, jos hän ei ollut käynyt CS-ohjelmaa ja 49 prosenttia, jos hän oli suorittanut kurssin kokonaan. Kurssin keskeyttäneiden vankien vankilaan palaamisen todennäköisyys ei poikennut merkitsevästi verrokkiryhmän riskistä.

Esimerkiksi alle 24-vuotiailla oli suurempi vankilaan palaamisen todennäköisyys kuin 24–29-vuotiailla. Kaikkein pienintä vankilaan palaamisen todennäköisyys oli yli 40-vuotiailla vangeilla. Edellisen rangaistuksen kestolla ei ollut vaikutusta uusimiseen. Ainoastaan alle puoli vuotta vankilassa olleiden vankilaan palaamisen todennäköisyys oli muita suurempaa. Aikaisempien vankilakertojen määrän lisääntyminen lisää vankilaan palaamisen riskiä huomattavasti.

TUTKIMUKSESSA VIELÄ PUUTTEITA

Vaikka empiiriset tulokset CS-ohjelman vaikuttavuudesta näyttävät lupaavilta, tutkimusaineistossa on omat puutteen. Ne tulisi huomioida tulevaisuudessa, jotta tilastolliset tulokset saataisiin

laskettua tarkemmin. Suurin ongelma tutkimusaineistossa on, että sen avulla ei voida muodostaa ohjelmaan valikoitumisesta muuttujaa.

Esimerkiksi tulos, että CS-ohjelma ei vaikuta urautuneiden vankien uusimiseen, voi johtua siitä, että sosiaaliset ongelmat ovat paljon pahempia näillä ihmisillä ja tarvittaisiin muitakin kuntoutustoimenpiteitä. Toisaalta pitää muistaa, että tutkimuksessa havaittiin, ettei ohjelman keskeyttäneiden vankilaan palaamisen todennäköisyys poikennut verrokkiryhmästä. Ainoastaan ohjelman loppuun suorittaneilla vankilaan palaamisen todennäköisyys oli pienempi kuin muilla. Toiseksi tutkimusaineistosta puuttuu tärkeitä muuttujia, kuten tiedot vankien sosiaalisista ongelmista.

Interventiotutkimuksen tilastotieteellisessä analyysissä joudutaan harkitsemaan myös tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Kuntoutukseen valittavia ei voida jättää valitsematta vain siitä syystä, että saataisiin muodostettua muuttujien suhteen täsmälleen identtinen verrokkiryhmä. Jos todetaan, että henkilö on motivoitunut ja jokin kuntoutusmuoto on hänelle tarpeen, hänet valitaan ryhmään. Satunnaistamista ei suoriteta siten, että kahdesta potentiaalisesta kurssille osallistujasta toinen jätettäisiin verrokkiryhmään ja toinen otettaisiin kuntoutusryhmään, jotta heidän selviytymistään voitaisiin vertailla

tilastollisesti objektiivisesti. Verrokiksi valitseminen estäisi ohjelmaan pääsyn vähintään kahdeksi vuodeksi – eikä tämänkaltainen peruste ole perusteltavissa. Joidenkin tutkijoiden mielestä se muodostaa reliabiliteetti-ongelman. Toisaalta tilastotieteellinen koeasetelma ei ole vankeinhoidollinen arvo. Tutkimusasetelman kokeelliseen luotettavuuteen liittyvä vaje on arvovalinta, joka voidaan tehdä eettisten arvojen hyväksi.

JATKOKSI

Viime aikoina julkisuudessa on huolestuttu vankilukumäärän jatkuvasta kasvusta. Tähän on reagoitu vähentämällä sakon muuntorangeistusten määriä ja lyhentämällä niiden pituuksia. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että vankeudenaikaisen kuntoutuksen ja erilaisten toimintaohjelmien merkitystä uusintarikollisuuteen ei tule aliarvioida. Erilaisten toimintaohjelmien vaikuttavuudesta tarvitaan kuitenkin lisätutkimusta, jotta näitä kuntoutusresursseja voitaisiin jakaa ennistä tehokkaammin. Omalta osaltaan tutkimustulos kuitenkin osoittaa kuntoutuksen olevan tuloksellista. Kuntoutustoiminnan lisääminen edellyttää lisää henkilöresursseja kuntouttavaan työhön.

Ihmisen muutoksen ja kasvun tutkimus on perimmäistään narratiivista ja konstruktivistista. CS-ohjelma ohjaa ja antaa välineitä valintojen tekoon, mutta ei tee valintoja

henkilöiden puolesta. Uusintarikollisuuteen/ päihdekäyttäytymiseen vaikuttavia strukturoituja ohjelmia voitaisiin soveltaa jo huomattavan paljon ennen vankeusrangaistusta. Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus EMCDDA on suositellut, että sosiaalisten taitojen ja ongelmanratkaisutaitojen opetusta sisällytettäisiin jo peruskouluopetukseen – näiden toimenpiteiden todellista vaikuttavuutta vankilukuun ei toistaiseksi voida arvioida. Vain muutama maa soveltaa näitä ohjelmia opinto-ohjelmissaan järjestelmällisesti. Useimmat Euroopan maat eivät vielä näin ole tehneet, vaikka rikosten ehkäiseminen on painopisteenä koko Euroopassa. ■

Outi Honka toimii erityisasiantuntijana Rikosseuraamusvirastossa, Anssi Keinänen toimii oikeustaloustieteen lehtorina Joensuun yliopistossa ja Sasu Tyni toimii suunnittelijana Rikosseuraamusvirastossa.

Vankilassa hallitaan pelolla ja väkivallalla

Ns. pelkääjävankeja on Suomen vankiloissa yhä enemmän. Vangit hakeutuvat eristykseen hyvin monista eri syistä. Vankien turvattomuutta lisäävät sekä vankiloiden korkeat vangiluvut että järjestäytyneiden rikollisliigojen toimintatavat.

Rikosseuraamusviraston tutkimuksessa selvitetiin keitä omasta pyynnöstä eristykseen hakeutuneet vangit ovat ja miksi he eristäytyvät muusta vankiyhteisöstä. Tutkimuksen lähtökohtana oli suljetuissa vankiloissa havaittu pelkääjävankien määrän lisääntyminen. Vangeista aiempaa useammat pyytävät päästä eristykseen tuomiota suorittaessaan, ja vangeille joudutaan järjestämään vankiloihin omia osastoja tai muita turvapaikkoja.

Tutkimus toteutettiin Helsingin vankilassa, jossa vankien pelosta on tullut viime vuosina yhä hallitsevampi osa vankilan arkea. Vankilan reilusta kolmesta sadasta vangista jopa yli 50 vankia voi olla sijoitettuna erilaisille eristysosastoille, ja van-

geista useampi kuin joka kahdeksas hakeutuu jossain vaiheessa tuomiotaan omasta pyynnöstä eristykseen.

Pelkääjävankien joukossa on huonosti suomea puhuvia ulkomaalaisia, päihderiippuvaisia tai mielenterveysongelmaisia vankeja, jotka eivät pärjää vankilassa sosiaalisesti. Lisäksi vankien eristäytyminen liittyy vakiintuneisiin vankiyhteisöä sääteleviin periaatteisiin: ilmiantajiksi leimatut ja seksuaalirikoksisista tuomitut vangit painostetaan suljetuissa vankiloissa eristysosastoille.

Erityisesti Helsingin vankilassa pelkääjävankien määrää lisää myös vankiloiden välinen työnjako. Vankilaan sijoitetaan koko Suomen alueelta vankeja, jotka eivät ole menestyneet oman alueensa vankiloissa.

RANGAISTUKSENA HÄÄTÖ

Tutkimuksessa hyödynnettiin antropologista lähestymistapaa. Helsingin vankilassa tehtiin kenttätöitä useiden kuukausien ajan, ja tutkimusta varten kerättiin aineistoa sekä vankeja koskevista asiakirjoista, vankien ja henkilökunnan haastatteluista että vankilan eri osastoilla tehdyistä havainnoista. Kenttätöiden päämääränä oli tavoittaa ne sosiaaliset ja kulttuuriset merkitykset, jotka määrittävät pelkääjävankien asemaa suljetussa vankilassa.

Tutkimukseen koottiin tiedot 142 pelkääjävangista, jotka suorittivat tuomiotaan Helsingin vankilassa 17.4.2003-17.12.2004 välisenä aikana. Tutkimus näyttää, että pelkääjävangit eivät muodosta yhtenäistä tai edes

kovin selvärajaista ryhmää. Vangit eristäytyvät vankiyhteisöstä monin eri tavoin, ja tilanteet vankilassa muuttuvat jatkuvasti.

Omasta pyynnöstä eristäytyneiden vankien kannalta on olennaista, että suljetun vankilan hallitseva valtaväestö määrittelee vankiyhteisön pelisäännöt. Pelkääjävankeja rangaistaan siitä, että he ovat rikkoneet tai kyseenalaistaneet muille vangeille tärkeitä periaatteita tai tavoitteita. Rangaistus tulee näkyväksi vankilan arkisissa käytännöissä, kun vankeja häädetään tavallisilta osastoilta eristysosastoille.

HALLITSEVA PELKO

Merkittävää on, ettei suurinta osaa pelkääjävangeista pahoinpidelty vankilassa: van-

Väkivaltaa ja uhkailua tuottavat yhtä lailla vaikutusvaltaisten vankien taloudelliset pyrkimykset kuin vankiyhteisössä heikossa asemassa olevien vankien kokema pelko.

gin kokema uhka pikemminkin kuin ruumiillinen väkivalta sai hänet hakeutumaan eristykseen.

Vankien välisen väkivallan ehkäisemiseksi on viime vuosina muotoiltu erilaisia toimintaohjeita. Helsingin vankilassa ohjeet näkyvät lukuisina uusina käytäntöinä. Vankien liikkumista osastolta toiselle on rajoitettu. Vangit joutuvat kulkemaan työpaikalta osastolle palatessaan metallinpaljastimien läpi, ja vankien välisiin väkivaltatapauksiin puututaan aiempaa johdonmukaisemmin.

Väkivaltaa ehkäisevät käytännöt ovat rauhoittaneet Helsingin vankilaa, ja vankien välisiä pahoinpitelyjä tapahtuu vankilassa aiempaa vähemmän. Siitä huolimatta vankien kokema pelko näyttää lisääntyneen. Yksi syy vankien pelon lisääntymiseen on erityisesti huumekauppaan liittyvä järjestäytynyt rikollisuus. Rikollisliigojen jäsenet luovat ympärilleen väkivallan ja pelon ilmapiiriä, joka pakottaa vankeja eristykseen.

Ammattimaisen rikollisuuden näkökulmasta ruumiillinen väkivalta näyttäytyy suljetussa vankilassa kontrolloituna resurssina, jota käytetään harkiten. Ruumiillista väkivaltaa käytetään usein vasta siinä tilanteessa, kun muut painostuskeinot eivät ole tehonneet. Tämä on yksi syy siihen, että vankien

uhkailu on huomattavasti tavanomaisempaa kuin ruumiillinen väkivalta.

Harkitun väkivallan rinnalla vankilassa esiintyy kuitenkin myös täysin harkitsematonta vankien välistä väkivaltaista käytöstä. Pahoinpitelyjen kohteet voivat olla sattumanvaraisia, eikä väkivaltaiselle käytökselle välttämättä löydy muuta syytä kuin yritys turvata oma asema.

Pelkääjävankien näkökulma kiinnittääkin huomion vankien välisen väkivallan erilaisiin merkityksiin ja päämääriin. Väkivaltaa ja uhkailua tuottavat yhtä lailla vaikutusvaltaisten vankien taloudelliset pyrkimykset kuin vankiyhteisössä heikossa asemassa olevien vankien kokema pelko tai uhatuksi tulemisen tunne. Pelkääjävangit eivät ole yksinomaan muiden vankien uhkailemia vaan myös vankilassa tunnettuja uhkailijoita. Heidän joukossaan on myös vankeja, joiden tiedetään joko pahoinpidelleen tai toistuvasti uhkailleen muita vankeja.

HAASTEELLINEN SIOITTELU

Vankien pelon tarkastelu tuo esille, etteivät omasta pyynnöstä eristäytyneet vangit kaipaa yhtenäistä vankeinhoidollista otetta vaan pikemminkin osastoja, työpaikkoja ja kuntoutusohjelmia, jotka on suunnattu erilaisille

vangeille. Tästä näkökulmasta on erityisen ongelmallista, että vankiyhteisö rajoittaa jatkuvasti omasta pyynnöstä eristettyjen vankien mahdollisuuksia vankilassa.

Suljettujen vankiloiden yhä tärkeämpi tehtävä on turvata päihteetön ympäristö vangeille, jotka haluavat pysyttäytyä erossa huumeista ja vankilan sisäisestä huumekaupasta. Päihteettömiä osastoja on kuitenkin vankiloissa edelleen vähän, eikä niille välttämättä hyväksytä vankeja, joiden pyrkimyksenä on eristäytyä muusta vankiyhteisöstä. Esimerkiksi Helsingin vankilan päihteettömän osaston vangit eivät suvaitse pelkääjävankien osastolle vaan pikemminkin pyrkivät erottautumaan heistä. Vankien näkökulmasta päihteettömän osaston maineen kannalta on tärkeää, ettei se leimaudu pelkääjien osastoksi.

Pelkääjävankien tilanteeseen voi pyrkiä vaikuttamaan erilaisilla vankien välistä väkivaltaa ja uhkailua ehkäisevillä toimintaohjelmilla. Lähtökohtana tulisi olla mahdollisimman todenmukainen käsitys vankilan vakiintuneista vallankäytön tavoista. Lisäksi henkilökunnan on sitouduttava siihen, että vankien välisiä hierarkioita pyritään johdonmukaisesti purkamaan. Esimerkiksi omasta pyynnöstä eristykseen hakeutuvaa vankia ei automaattisesti eristettäisi vaan hänen

tilanteensa pyrittäisiin perinpohjaisesti selvittämään osastolla. Tarvittaessa vangin uhkailija siirrettäisiin pois osastolta.

Toinen tapa helpottaa omasta pyynnöstä eristettyjen vankien asemaa on luoda uusia käytäntöjä, joiden lähtökohtana ovat pelkääjävankien väliset erot. Se edellyttää joko yhä sisäisesti eriytyneempää vankilaa tai aiempaa johdonmukaisempaa vankiloiden välistä työnjakoa, jossa eristetyille vangeille suunnataan erilaisia osastoja, työpaikkoja tai päihde- ja kuntoutusohjelmia. Olennaista omasta pyynnöstä eristettyjen vankien kannalta on, ettei yksikään vanki, joka kykenee osallistumaan vankilan toimintoihin joutuisi suorittamaan tuomiotaan toimettona ja muista eristettynä. ■

Minna Ruckenstein ja Annika Teppo:
Vankien väliset valtasuhteet ja väkivallan pelko suljetussa vankilassa. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2005.

Kirjoittaja on tutkija Helsingin yliopistossa.

Vankien jälkihuoltojärjestelmä

Projekteja, ohjelmia vai rakenteellisia ratkaisuja?

Vankiloista vapautuu vuosittain noin 7 000 vankia, joiden sosiaalinen asema on keskimäärin huono. Heistä noin joka kolmas vapautuu asunnottomaksi, yli 70 prosentilla on vaikea päihdetausta ja noin viidenneksellä on todettu vakavia mielenterveysongelmia. Vankiloissa turvataan perusterveydenhuolto. 1990-luvun lopulta alkaen vankiloissa on myös enenevästi järjestetty erilaisia psykososiaalisia kuntoutusohjelmia. Ongelmaksi on nähty, että vapautumisvaiheessa tuki ei säännönmukaisesti jatku, jolloin vankilakuntoutuksen hyöty saattaa valua hukkaan.

Matti Vanhasen hallituksen ohjelmassa todetaan, että vapautuvien vankien elämänhallintaa tukeva jälkihuolto järjestetään. Myös hallituksen strategia-asiakirjassa korostetaan sitä, että poikkihallinnollisen politiikan keinoin ehkäistään köyhyyttä ja syrjäytymistä esimerkiksi turvaamalla riskiryhmien palvelujen saatavuus. Näin ollen sosiaali- ja terveysministeriö ja oikeusministeriö asettivat viime vuonna työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella ehdotukset vankien jälkihuollon kehittämiseksi ja kriminaalihuollon asiakkaiden tuen tarpeiden huomioon ottamiseksi.

TYLSÄT HAMPAAT VAI SITKEÄ LIHA?

Rikosseuraamuksiin tuomittujen kiinnityminen yhteiskuntaan on ollut lähes jatkuvan huolen aiheena vuosikymmeniä. Erilaisissa työryhmissä, toimikunnissa ja komiteoissa on myös selvitetty toimintajärjestelmän ja yhteistoimintasuhdeiden

aukkokohtia ja tuotettu ehdotuksia saumattomammalle yhteistyölle.

Ongelmana ei näyttäisikään olevan hyvien ehdotusten puute vaan niiden toimeenpano. Lisäksi yhteiskunnan toimintajärjestelmien muutos on ollut nopeaa, ja niiden ohjaaminen on käynyt 1990-luvun myötä yhä haastavammaksi.

Tätä muutosta on pyritty hallitsemaan ennen muuta kehittämällä verkostomaisia toimintatapoja: kun asiakkaiden ongelmat ja elinolopuutteet ovat yhä monimutkaisempia, ne on myös nähty aikaisempaa yksilöllisempinä. Näin ollen verkostomainen ja kullekin asiakkaalle soveltuva, räätälöity työtapo on arvioitu erityisen hyödylliseksi. Paradoksaalisesti näyttää kuitenkin siltä, että juuri vaikeimmassa tilanteessa olevat asiakkaat kokevat eniten rakenteellisia palveluihin ja tukijärjestelmiin pääsyn esteitä. Edelleen näyttää siltä, että juuri niissä kaupungeissa, joissa toimijaverkosto on monipuolisin ja tihein, tukijärjestelmien saumoihin juuttuminen tai väliinpuotoaminen on todennäköisempää kuin pienemmissä kunnissa.

Suomessa – kuten muissakin länsimaissa – on enenevästi siirrytty sosiaalisten ongelmien hallinnassa niin kutsuttuun projektiyhteiskuntaan. Vankien jälkihuoltokysymyksen näkökulmasta voidaan kehityksestä sanoa seuraavaa:

Erilaisia kehittämishankkeita ja -projekteja on rikosseuraamusalallakin toteutettu runsaasti, mutta kokemuksen siirtäminen ja hyödyntäminen kokeilupaikkakuntia laajemmalle on osoittautunut vähintäänkin haasteelliseksi. Ne eivät näytä myöskään liittyvän rakenteisiin siten, että

projektin päättymisen jälkeen toimintatavat jäisivät käyttöön edes kokeilualueilla.

Yhteistyö koetaan aikaisempaakin välttämättömämmäksi eri sektoreiden kesken, mutta pelkkä verkosto-orientaatio ei ole riittävä tuottamaan systemaattista tukea asiakkaille, seuraamusjärjestelmän suunnittelulle tai kunnalliselle ohjaukselle. Verkostosta puuttuu liian usein kokonaisuudesta vastaava subjekti.

Alueellis-hallinnolliset toimintajärjestelmät kehittyvät eri sektoreilla, mutta eri suuntiin. Tämä vaikeuttaa systemaattisten asiakaskohtaisten seuraamus-, tuki- ja palvelukokonaisuuksien hahmottamista ja rakentamista.

Kunnan voimavarat ovat rajalliset, mutta peruskunta on edelleen tärkein rikosseuraamusjärjestelmän yhteistyökumppani. Sillä on myös vastuu tarpeenmukaisten palvelukokonaisuuksien järjestämisestä ennen seuraamuksen täytäntöönpanoa ja sen jälkeen.

Toimintajärjestelmien pirstoutuminen ja niiden ohjaus ei ole vain rikosseuraamusalan haaste; erityispalveluiden kattavuus ja saavutettavuus ovat olleet myös sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämistyön tavoitteena koko 1990-luvun.

PALVELURAKENTEIDEN MUUTOKSET – RISKEJÄ VAI MAHDOLLISUUKSIA?

Pelkästään erityisosaamiseen ja erityispalveluihin kiinnittyvä kehittäminen jää ainakin liian satunnaiseksi, valikoivaksi ja katkonaiseksi. Jälkihuoltotyössä onnistuminen edellyttää siksi ainakin pysyvyyttä ja pitkäjännitteisyyttä, perusvastuiden määrittelyä ja rakenteellisiin muutoksiin

Peruskunnalla on edelleen vastuu vankien jälkihuollosta ja peruspalveluiden saatavuudesta.

kiinnittymistä ja niiden suunnitteluun vaikuttamista.

Selvältä näyttää, että vankien jälkihuolto ja yleisemminkin syrjäytymisvaarassa olevien kansalaisten tuki ovat niin monisyisiä haasteita, että niihin ei voida oleellisesti vaikuttaa pelkästään standardiratkaisuin – mutta vastaus ei ole myöskään pelkkä yksilöllinen räätälöinti.

Kun asiakkaiden elämä koostuu säännömukaisesta satunnaisuudesta, järjestelmästä satunnaisuus tulisi perata mahdollisimman tarkoin. Tavoitteiden kannalta keskeisiä yhteiskunnallisia muutoksia on nyt valmisteilla kolme: vankeuslaki ja siihen liittyvä vankeinhoidon rakenneuudistus, kunta- ja palvelurakenneuudistus sekä työvoiman palvelukeskusten perustaminen.

Vankeuslaki antaa velvoitteen ja mahdollisuuden aikaisempaa suunnitelmallisempaan yhteistyöhön. Vankeuteen tuomituille tehdään henkilökohtainen rangaistusajan suunnitelma, joka pohjaa yksilölliseen riski- ja tarvearvioon. Tavoitteena on, että vankeus on yksilöllinen ja suunnitelmallinen prosessi, joka antaisi tuomitulle nykyistä parempia välineitä rikoksettomaan elämään. Kriminaalihuoltolaitoksen, Vankeinhoitolaitoksen ja kuntien asiakaskohtainen yhteistyö tulee tiivistymään nykyisestä. Kriminaalihuoltolaitoksella tulee myös olemaan aikaisempaa vahvempi rooli päihdekäytösten käsittelemisessä osana yhdyskunta-seuraamusten toimeenpanoa.

Kunta- ja palvelurakenneuudistus – minkä muotoisena se sitten toteutuukin – vahvistaa paikallista ja alueellista palvelurakennetta ja sen toimintaedellytyksiä erityisesti marginaalisten asiakasryhmien tarpeiden huomioimiseksi. Suhteellisen harvinaisten mutta haastavien ja erityisosaamista edellyttävien sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien hoito edellyttää riittävää väestöpohjaa ja osaamisen keskittämistä. Rakenneuudistuksen myötä myös rikosseuraamusasiakkaiden erityis-

tarpeet on mahdollista ottaa huomioon nykyistä paremmin. Sen yhteydessä olisi mahdollista tuottaa valtakunnallinen ensihuoltoverkosto siten, että myös esimerkiksi asunnottomiksi vapautuvia vankeja on mahdollista auttaa välittömästi.

Työvoiman palvelukeskuksissa työhallinnon, Kelan ja kuntien henkilöstö pyrkii yhteisvoimin tuottamaan palveluja erityisesti vaikeasti työllistettävälle ja osin pysyvästikin työelämän ulkopuolelle jääneille. Näitä yhteispalvelupisteitä on perustettu noin neljäkymmentä eri puolille maata. Toimintaperiaatteet vaihtelevat, mutta erityisesti syrjäytyneiden asiakkaiden tilanne otettaneen lähitulevaisuudessa paremmin huomioon.

Rikosseuraamusalan kehittämishankkeiden, kunta- ja palvelurakenneuudistusten sekä työvoimapalvelujen rakenneuudistusten tavoitteet ovat yhteiset: vahvistaa pohjoismaisen mallin mukaista hyvinvointivaltiota ja lisätä sosiaalista turvallisuutta. Toisaalta kaikki mainitut hankkeet ovat toistaiseksi uuden ohjelmavaltion koetinkiviä: ne ovat käytännössä vasta suunnittelun asteella. Juuri siksi niihin on mielekästä pyrkiä vaikuttamaan juuri nyt.

Ja juuri siksi kaikkein tärkeintä on muistaa, että peruskunnalla on edelleen vastuu vankien jälkihuollosta ja peruspalveluiden saatavuudesta. Toiminnan vaikuttavuuden kannalta on ongelmallista, jos vankien jälkihuoltokäytöstä pyritään ratkaisemaan pelkästään seuraamusjärjestelmää kehittämällä. Vankien jälkihuoltojärjestelmää etsittäessä olisi kuitenkin tärkeää määritellä myös kriminaalipolitiikkaa nykyistä täsmällisemmin.

LAAJENEVA, SUPISTUVA VAI TÄSMENTYVÄ KRIMINAALIPOLITIikka?

Vankien jälkihuoltotyöryhmä ei tuota perinteistä työryhmäraporttia, vaan suositukset, joiden linjauksiin oikeusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön sekä Kuntaliiton korkein virkamiesjohto on si-

toutunut. Suosituksissa pyritään löytämään sekä yhteistä käsitteistöä että toimintapohjaa rikosseuraamusalan ja hyvinvointijärjestelmän kesken.

Kriminaalipolitiikalla on Suomessa perinteisesti ymmärretty kaikkea toimintaa rikollisuuden seurannasta ja ehkäisyä rikoslainsäädäntöön, syyttäjälaitokseen, tuomioistuimiin ja edelleen seuraamus- tai täytäntöönpanojärjestelmän toimintaan. Sekä käsitteellisesti että käytännön kannalta voisi olla hyödyllistä erottaa ainakin rikosoikeuspolitiikka seuraamuspolitiikasta. Lainsäädännön tulee kylä ilmaista yhteiskunnan arvoperustaa – mutta rikoslaki on tarpeettoman järeä väline kaikkien sosiaalisten ongelmien ratkaisuun.

Suomen rikosoikeuspolitiikka on kuitenkin ollut 1990-luvun lopulta alkaen tarpeettomankin laajaa ja rikosseuraamuspolitiikka taas toiminta-alaltaan pikemminkin suppeaa, jopa varovaista. Seurauksena on ollut vankiluvun kasvu yli 40 prosentilla muutamassa vuodessa. Seuraamuksiin tuomittujen selviytymisen edistäminen on vastaavasti selvästi vaikeutunut.

Jotta jälkihuoltotyöllä olisi onnistumisen edellytyksiä, kriminaalipolitiikkaa tulisi arvioida tuntuvasti nykyistä täsmällisemmin ja monialaisemmin. Tarvitsemme siis laajaan yhteiskunnalliseen konsensukseen perustuvan kriminaalipoliittisen ohjelman, jossa tavoitteita ja keinoja arvioidaan myös osana muun yhteiskunnan keskeisiä kehitystrendejä. Tämä antaisi vankan ja johdonmukaisen pohjan myös toimivan jälkihuoltojärjestelmän kehittämiseksi. ■

Rikoksesta rangaistujen tuen tarve. Suositukset yhteistoiminnalle. Vankien jälkihuoltotyöryhmän raportti luovutetaan ja julkistetaan 15.3.2006. Artikkelin lähteet saa toimituksesta.

Kirjoittaja on neuvotteleva virkamies oikeusministeriössä.

Koevapautta ehdotetaan valvottavaksi matkapuhelimella

Lokakuun alusta lähtien Suomessa otetaan käyttöön valvottu koevapaus uutena keinona vankien sijoittamiseksi yhteiskuntaan. Valvotussa koevapaudessa vanki voi asua kotonaan, josta käsin hän on velvoitettu käymään töissä, opiskelemaan, osallistumaan kuntoutukseen tai mahdollisiin hoito-ohjelmiin. Oikeusministeriön sähköisen valvonnan työryhmä ehdottaa välimietinnössään, että koevapauden tekninen valvonta toteutettaisiin matkapuhelinpaikannuksella.

Työryhmä pitää matkapuhelinpaikannusta parhaana keinona, koska sillä voidaan seurata jatkuvasti valvottavan liikkumista koko maassa. Jos puhelimessa on GPS-satelliittipaikannus, henkilö voidaan paikantaa kymmenen metrin tarkkuudella. Matkapuhelinvalvonta on halpaa, eikä se myöskään leimaa valvottavaa sosiaalisesti, kuten esimerkiksi valvontaranneke. Matkapuhelinvalvonnassa voidaan hyödyntää myös yleisessä tekniikassa kehitettäviä uusia ominaisuuksia.

Laitekustannukset sadan vangin valvonnasta matkapuhelimella ja siihen liitettävällä GPS-tekniikalla ovat

noin 50 000 euroa vuodessa. Lisäksi tulevat liikennöinti- ja paikantamiskulut. Kansainvälisesti yleisin sähköinen arestin valvontakeino on ranneketunnistin, joka vaatii kuitenkin toimiakseen myös seurantajärjestelmän ja valtakunnallisen palvelimen. Järjestelmän kokonaishinta on sadan vangin valvonnasta 370 000–570 000 euroa ilman ylläpito ja -liikennöintikuluja. Kun vankilavuoden hinnaksi arvioidaan nykyisin 37 000–44 000 euroa, maksaa ehdotettu valvonta tästä vain kymmenesosan.

Matkapuhelintekniikkaa on jo käytetty koeluontoisesti 15 Suomen vankilassa poistumislupien valvonnassa. Kaikkein tyytyväisimpiä ovat olleet järjestelmää eniten käyttävät laitokset. Huonona puolena ovat järjestelmän satunnaiset käyttökatkokset ja epätarkkuus kaupunkiolosuhteissa.

VALVONTA YKSI OSA SOPEUTTAMISTA

Uuden vankeuslain mukaan koevapautteen voi päästä enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapautumista. Edellytyksenä on, että vanki sitoutuu ehdottomaan päihteettömyyteen ja nou-

dattaa hänelle annettuja ohjeita. Lisäksi sijoituksen on perustuttava rangaistusajan suunnitelmaan. Työryhmän esityksen mukaan sijoitusvankila arvioisi hyvissä ajoin ennen koevapautta vangin kykyä noudattaa yhteydenpitoa, päihteettömyyttä ja liikumis- ja toimintamääräyksiä vankilan ulkopuolella. Myös vangin asuinolosuhteet arvioitaisiin. Jos vanki rikkoo lupaehtoja, hänelle voidaan antaa varoitus tai peruuttaa koevapaus määräajaksi tai kokonaan.

– Koevapauden onnistuminen edellyttää huolellista suunnittelua. Parhaimmillaan koevapaus tukee vankia kriittisellä hetkellä. Tämä edellyttää pitkää valmistelua, sitä että yksittäisen vangin elämäntilanteeseen perehdytään kokonaisvaltaisesti jo rangaistusajan suunnitteluvaiheessa. Tämä on iso haaste vankeinhoidolle ja vaatii paljon voimavaroja, oikeusministeri **Leena Luhtanen** painotti.

Työryhmän puheenjohtaja apulaisosastopäällikkö **Jussi Pajujoja** muistuttaa, että vaikka valvontakysymykset muuttuvat helposti teknisiksi kysymyksiksi, tekniikka on kuitenkin vain apuväline yhteiskun-

taan sopeuttamisessa.

Pitkäaikaisvankeja valvotaisiin ja heidän pääsyään koevapautteen kontrolloitaisiin tarkemmin kuin muita. Aikaisintaan elinkautisvanki voi päästä koevapautteen 11,5 vuoden vankilassaolon jälkeen. Eräissä tapauksissa pitkäaikaisvangeille määrätään pakollinen koevapaus ennen vapautumista, kun muille vangeille koevapaus voidaan määrätä vain heidän suostumuksellaan.

Valvotussa koevapaudessa olevien vankien määrää on tarkoitus nostaa asteittain. Ensi vuonna koevapaudessa olisi kerrallaan noin 50 vankia, kun vuonna 2011 heitä olisi jo 500. Tavoitteena on, että vuonna 2011 koevapaudessa olisi 10–15 prosenttia vangeista tämänhetkisestä vankimäärästä laskettuna.

Työryhmä jatkaa työtään selvittämällä kevään aikana edelleen sähköisen valvonnan muita menetelmiä ja käyttökohteita. Niitä ovat mm. lähestymiskiellon, tutkintavankeuden ja arestin valvontamenetelmät. ■

Suomalainen järjestäytynyt rikollisuus – myytti vai fakta?

Suomalaisten ammattirikollisryhmiä voidaan kuvata enimmäkseen puolijärjestäytyneiksi. Ryhmillä on tiettyjä järjestäytyneen rikollisryhmän ominaisuuksia ja piirteitä, mutta toiminta on usein amatöörimäistä ja kausiluonteista – ainakin verrattuna kansainvälisiin tunnettuihin järjestäytyneisiin rikollisryhmiin.

Väitöskirjassani tutkin suomalaisia ammattirikollisryhmiä. Tarkastelun alla oli mm. rikollisryhmien muodostuminen, rakenne, henkilöiden väliset suhteet sekä työn- ja rikoshyödynjako. Yhteensä teema- haastattelin 21 ammattirikollista. Haastateltavat tapasin yhdestä kolmeen kertaan. He edustivat 14 toimivaa tai 1990-luvulla toiminutta rikollisryhmää. Valikoin ryhmät ja tutustuin niiden toimintaan alustavasti julkisen mediamateriaalin ja oikeudenkäyntipöytäkirjojen avulla. Oletin, että poliisi oli tutkimuksissaan määritellyt ryhmät järjestäytyneiksi rikollisryhmiksi.

Viranomaisten ja tutkijoiden välistä käsitekeskustelua selventämään hahmottelin yksinkertaisen mittarin. Jo-

kainen ryhmä täytti sen perusedellytyksen eli teki vakavia rikoksia usean henkilön voimin yhdessä tai useamassa tutkitussa rikoslajissa. Rikokset tarkoittivat ammattimaista ja suurimittaista alkoholin, savukkeiden tai huumeiden maahantuontia ja tukkukauppaa, laajamittaista varastetun tavaran ostamista ja välittämistä sekä laajamittaista parittamista. Lisäksi ryhmiin kuuluvat olivat tehneet muita rikoksia kuten esimerkiksi perineet tai perittäneet velkojaan voimakeinoin.

Mittari koostui 14 osiosta. Nämä olivat ryhmän yhteenkuuluvuus, jatkuvuus, yhteistyö, korruptio ja väkivalta, eriytynyt työnjako, laajentuminen, monopoli, rikosten useat toimialat, ei-ideologinen toiminta, toiminnan taroituksena voitto ja valta,

toimintaa säätelevät yhteiset säännöt, erikoistuminen tietynlaisiin rikoksiin sekä hierarkkinen ryhmän rakenne ja ryhmän toimintaan osallistuvia henkilöitä oli ainakin kolme.

Ryhmän osiot on koottu YK:n (Palermion sopimuksen), EU:n ja kriminologisen kirjallisuuden järjestäytyneen rikollisuuden määrittämistä. Ryhmän tuli täyttää kaikki kriteerit, jotta olisin määritellyt sen järjestäytyneeksi rikollisryhmäksi. Tutkimuksen määritelmä on siten tiukempi ja laajempi kuin YK:n ja EU:n määritelmät.

RIKOLLISRYHMIEN TOIMINNAN ONGELMIA SUOMESSA

Suurimmat ongelmat suomalaisilla ryhmillä oli toiminnan jatkuvuudessa ja ri-

kosrepertuaarin laajentamisessa, korruption edistämisessä, saatujen voittojen rahanpesussa ja rikoslajien tai maantieteellisten alueiden monopoleissa.

Haluttomuutta jatkaa perusteltiin rikollisen elämän vaarallisuudella, eikä toimintaa haluttukaan siirtää jälkipolville. Matalaa profiilia pitämällä yritettiin välttää kiinnijääminen ja varmistaa toiminnan pitempiäaikaisuus tai mahdollisuus lopettaa rikosten tekeminen tietyn rahasumman kohdalla. Viranomaisten korruptoituminen todettiin vaikeaksi eikä rahanpesu ollut systemaattista. Suurin osa tuloista käytettiin ylelliseen elämään, tosin joissakin poikkeustapauksissa rahaa sijoitettiin yritystoimintaan ulkomaita myöten. Monopoliin saaminen ja yl-

**Suurimmat ongelmat oli toiminnan jatkuvuudessa ja rikosrepertuaarin laajentamisessa, korrup-
tion edistämisessä, saatujen voittojen rahanpesussa ja rikoslajien tai alueiden monopoleissa.**

Kuvio 1. Tutkitut 14 suomalaista ryhmää järjestäytyneen ja ryhmärikollisuuden janalla.

→ läpittäminen ei ollut edes tavoite, koska toimintaa ei ollut suunniteltu pitkäaikaiseksi eikä tavaran saatavuutta haluttu tai voitukaan taata. Käyttäjryhmien monopoli-soimisen suurin ongelma on, että narkomaanille tai prostituution käyttäjälle on aivan sama, kuka tuotteen myy, kunhan sitä on saatavilla. Varastetun tavaran kohdalla

korkein tarjous saa ostaa tavaran. Kilpailua asiakkaista käydään hinnan ohella myös laadulla, koska huono tavara käy vain silloin kaupaksi, kun muuta ei ole saatavilla.

Suomalaisten ryhmien toiminnassa erilaisten laittomien tavaroiden ja palveluiden myymisessä rikollisten pyrkimykset eivät liity vallantavoitteluun ja määrävän ase-

man saavuttamiseen vaan itseä ja asiakasta hyödyttävään bisnessuhteeseen.

SUOMALAISET RYHMÄT PUOLIJÄRJESTÄYTYNEITÄ

Kuten kuvioista 1 voi havaita, suurin osa ryhmistä voidaan luokitella mittarin kannalta puolijärjestäytyneiksi rikollisryhmiksi. Tällaisella ryhmällä on tiettyjä järjestäyty-

neen rikollisryhmän ominaisuuksia ja piirteitä, mutta sen toiminta on liian amatöörimäistä ja kausiluonteista voidakseen tulla määritellyksi järjestäytyneeksi rikollisuudeksi. Toisaalta on tärkeä huomata, että kuvion havainnollistama tilanne kuvaa tutkimusajankohtaa eikä suinkaan ole stabiili. Toiset ryhmät kehittyvät edelleen ammattitaitoisemmiksi ja toiset ovat jo kovaa vauhtia matkalla alaspäin kiinnijäämisen tai toiminnan alas ajamisen vuoksi. Ryhmien rikostilanne ja toimintaan osallistuvien henkilöiden määrä ja heidän väliset suhteensa eivät myöskään ole stabiileja vaan vaihtelevat rikosten onnistumisen, toiminnan aktiivisuuden ja motivaation sekä onnen ja kiinnijäämisten mukaan.

Kansainvälisesti verrattuna tutkimani suomalaiset ryhmät ovat kaukana järjestäytyneestä rikollisuudesta. Sisiilialainen Cosa Nostra, Napolilainen Camorra, Kolumbian kokaiinikartellit ja New Yorkin La Cosa Nostra ovat kenties tunnetuimmat esimerkit järjestäytyneestä rikollisuudesta. Osallistumalla kotimaansa ja rajat ylittävään rikollisuuteen ne valvovat tuotteidensa tai alueidensa monopolia tarkasti jatkuvien hierarkkisiin valtasuhtein ja pyrkivät samalla integroitumaan lailliseen yhteiskuntaan korrupktion, rahanpesun ja väkivallan avulla. Ryhmät ovat aktiivisia laillisessa ja

Ryhmien rikostilanne vaihtelee rikosten onnistumisen, toiminnan aktiivisuuden ja motivaation sekä onnen ja kiinnijäämisten mukaan.

PETRI PUROMIES / LEHTIKUVA

Osa ammatikseen rikoksia tekevästä ei ole valmis muuttamaan valintaansa huomattavistakaan rahasummista tai tuomion alentamisen tai muiden syiden takia.

laittomassa liiketoiminnassa sekä näkyvinä ”hyväntekijöinä” alueellaan.

Mitä pitemmälle ryhmän toiminta on viety, sen suuremman osan tuloista muodostavat lailliset liiketoimet, joita tuetaan ja turvataan rikoksilla. Ryhmien ote ympäröivästä yhteiskunnasta on voimakas. Esimerkiksi Italiassa kristillisdemokraattien vuosikymmenien valta perustui pitkälle Etelä-Italian kontrolloitujen äänien varaan ja New Yorkin kaupungin toimielinten työrauha, julkinen liikenne tai satamien toiminta on perustunut pitkään poliitikkojen ja viranomaisten lahjontaan ja kiristykseen sekä ammattiliittojen hallintaan – puhumattakaan Kolumbian hallituksen kokemista vastoinkäymisestä oikeisto- ja vasemmistosisestä sekä yksityisiä turvajoukkoja vastaan käymisensä taisteluissa.

KESKUSTELUN ONGELMANA POLIISIN TIETOMONOPOLI

Kun järjestäytyneitä rikollisuutta arvioidaan EU-määritelmän 11-kohtaisen kriteeristön mukaan, niin ryhmä luokitellaan järjestäytyneeksi rikollisryhmäksi neljän täytetyn kriteerin perusteella. Tällöin muodostuu tilanne, että kaikki rikoksia tekevät ryhmät tulevat luokitelluiksi järjestäytyneiksi rikollisryhmiksi. Ongelma on todellinen, ja sen ovat suomalaiset

viranomaiset itsekin myöntäneet monissa eri yhteyksissä. Poliisille ongelma on ilmeinen. Miehistön motivaation ylläpitämiseksi ja henkilökohtaisen työpanoksen maksimoimiseksi on uskottava alati järjestäytyneempään, tehokkaampaan ja taloudellisesti kannattavampaan rikollisuuteen, jonka kiinnisaaminen vaatii yhä enemmän rahaa, aikaa ja laajempia tutkintavaltuuksia. Toisaalla tällainen kilpavarusteluasetelma voi synnyttää vaikutelman, että poliisi käyttää järjestäytyneen rikollisuuden pelotetta osana rahoituskampanjaansa.

Keskustelun ongelma on, että useissa tapauksissa poliisilla on tietomonopoli, jonka oikeellisuutta, hyödyllisyyttä ja paikkaansa pitävyyttä ulkopuolisten ei sallita arvioida. Yhteiskunnallisen keskustelun kannalta vain yhden asiantuntijatahon näkemys on riittämätön. Asiasta tarvitaan laajempaa tietoa ja laajaa akateemista tutkimusta, jossa asioita voidaan analysoida useista näkökulmista ja pitkällä aikavälillä.

PITKÄT VANKILATUOMIOT EIVÄT TEHOA AMMATTIRIKOLLISIIN

Järjestäytyneen rikollisuuden käsitekeskustelun hedelmätömyyden vuoksi suomalaisen viranomaisten tulisi keskittyä ammattirikollisten toiminnan analysointiin ja rikoshyödyn konfiskoimiseen.

Rikoshyödyn takavarikoiminen satuttaa kenties vuosia ahertanutta ammattirikollista enemmän kuin pitkään vankilatuomio. Ammattirikollinen voi halutessaan jatkaa rikollista toimintaansa vankilasta käsin samalla kun lepää ja lataa akkuja nauttien kuninkaallisesta asemasta vankiyhteisön sisällä.

Pitkien vankilatuomioiden ja asiallisen mutta laitostavan kohtelun mielekkyydestä voidaan myös olla monta mieltä. Eristäminen on kenties tarpeellista rikollisen toiminnan katkaisemiseksi, mutta samalla tämä vastoinkäyminen lisää katkeruutta yhteiskuntaa kohtaan. Myöskään vankilan erilaiset kuntouttavat ohjelmat eivät tuota tulosta, sillä osa tapaamista henkilöistä oli valinnut ammatikseen rikosten tekemisen. Osa heistä ei ole valmis muuttamaan valintaansa huomattavistakaan rahasummista, tuomion alentamisen tai muiden syiden takia. Yhteiskunnan tulisikin pohtia huolellisesti suhtautumistaan ammattirikollisuuteen ja sen ehkäisyyn. Vanhoilla toimintakeinoilla ei pystytä enää tehokkaasti puuttumaan alati kehittyvään toimintaan.

Uusien ajatusten pohjana voisi olla fakta, että rikosten tekemistä ei voida lopettaa. Jatkokehittämänä voisi olla, että yhteiskunta sallisi aktiivisen, tuomionsa kärsineen rikollisen päästä kohtuuttomasta velkavankeudesta ja

vahingonkorvauksista tekemään jotakin laillista ja hyödyllistä rikollisen toiminnan sijaan. Joissakin tapauksissa tilaisuuteen varmaankin tartuttaisiin; osa henkilöistä silti varmaan jatkaisi seikkailevaa rikollisen elämää. Seikkailemaan haluavat suunnittelevat, rahoittavat, tekevät ja piilottavat rikoshyötyä entiseen tahtiin hyväksyen työtäpaturmina sattuvan kiinnijäämisen tai kuolemansa osana ammatinvalintaansa. ■

Mika Junninen (2006). *Adventures and Risk-Takers: Finnish professional criminals and their organisations in the 1990s cross-border criminality*. Helsinki: HEUNI.

Kirjoittaja on erikoissuunnittelija Heunissa.

Sosiaalinen pääoma ja nuorten rikollisuus

Suomalaisille nuorille tehty kysely vahvistaa aiemmin saatuja havaintoja siitä, että sosiaalisen pääoman ja rikoskäyttäytymisen välillä on yhteys. Merkittävimmäksi rikoskäyttäytymisen kannalta nousi vanhempien tuki.

Sosiaalisten siteiden eli perhesiteiden ja muiden ihmissuhteiden yhteyttä rikollisuuteen on tutkittu runsaasti ja havaittu, että niiden heikkeneminen ja toisaalta rikoskäyttäytymistä suosivat sosiaaliset siteet kasvattavat riskiä syyllistyä rikoksiin. On myös tunnettua, että asuinympäristöissä, joissa ihmisten väliset siteet ovat heikkoja ja yhteisestä ympäristöstä huolehtiminen vähäistä, ilmenee usein ilkeä ja rikollisuutta.

Viime vuosikymmeninä kiinnostus sosiaalisen ympäristön ja hyvinvoinnin suhteeseen on nostanut tutkimuskirjallisuuden näkyvästi sosiaalisen pääoman käsitteen. Sillä tarkoitetaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa syntyviä resursseja ja verkostoja, jotka auttavat saavuttamaan päämääriä ja tuottavat parhaimmillaan hyvinvointia, joka ilmenee mm. parempana terveytenä, parempina koulusaavutuksina ja ta-

loudellisena turvallisuutena. Käsite on rantautunut viime aikoina myös rikollisuuden tutkimukseen. Useat tutkijat ovat havainneet yhteyden rikollisuuden ja puutteellisen sosiaalisen pääoman välillä.

Myös suomalaisten nuorten sosiaalisen pääoman ja rikoskäyttäytymisen yhteyttä on tutkittu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen säännöllisesti kerättävän nuorisorikollisuuskyselyn erityisteemana oli vuonna 2004 sosiaalinen pääoma. Sen alueiksi tutkimuksessa määriteltiin vanhempien tuki ja kontrolli, opettajien tuki ja kontrolli, sosiaalinen luottamus sekä vanhempien suhde lastensa kavereiden vanhempiin ja vanhempien lastensa työnsaantia helpottavat suhteet työmarkkinoihin. Analyseissa tutkittiin näiden tekijöiden yhteyttä aktiiviseen rikoskäyttäytymiseen, joka määriteltiin niin, että nuori oli tehnyt vähintään viisi kiellettyä tai rikollista tekoa tutkimus-

hetkeä edeltävän vuoden aikana. Tutkimuksessa vakioitiin perheen sosioekonomiset tekijät kuten perherakenne, perheen taloudellinen tilanne ja vanhempien työttömyys sekä yksilökohtaisista tekijöistä itsekontrolli ja koulumenestys. Kyseessä oli itse ilmoitetun rikollisuuden tutkimus.

VANHEMPIEN TUEN PUUTE NOSTI RIKOSRISKIÄ

Tulokset vahvistivat aiemmin saatuja havaintoja siitä, että sosiaalisen pääoman ja nuorten rikoskäyttäytymisen välillä on yhteys. Merkittävimmäksi rikoskäyttäytymisen kannalta nousi vanhempien tuki; puutteellinen vanhempien tuki oli yhteydessä lisääntyneeseen rikoskäyttäytymisen riskiin. Vanhempien tukea mitattiin kysymyksillä, joissa nuorta pyydettiin kertomaan, kuinka usein hänen vanhempansa tukevat ja kannustavat häntä, seuraavat hänen koulumenestystään ja

osallistuvat koulun vanhempainiltoihin. Vanhempien tuki siis ilmeni kiinnostuksena ja konkreettisena osallistumisena nuoren elämässä. Tämän lisäksi kannustaminen ja sen ilmaiseminen olivat osa tukea. Vanhemmilta saatu tuki oli yhteydessä rikoskäyttäytymiseen perheen muusta tilanteesta riippumatta. Onkin mahdollista, että runsas tuki voisi jopa kompensoida muita vähemmän suotuisia tekijöitä. Vanhempien tuen lisäksi nousi esille kaksi muuta perheeseen liittyvää tekijää: taloudellinen tilanne sekä perherakenne. Ydinperhe, jossa ei ole talousvaikeuksia ja jossa nuoret kokevat saavansa runsaasti tukea ja kannustusta, näyttäisi olevan nuoria rikosten tekemiseltä suojaava ympäristö.

Myös heikko opettajien kontrolli koulussa ja nuoren heikko luottamus toisia ihmisiä kohtaan lisäsivät rikoskäyttäytymisen riskiä tilastollisesti merkittävästi. Sen

Tutkimustulokset nostavat perheen keskeiseksi sosiaalseksi ympäristöksi aktiivisen rikoskäyttämisen riskin ja tätä kautta myös torjunnan kannalta.

sijaan vanhempien suhde lastensa kavereiden vanhempiin näytti olevan vain heikosti yhteydessä nuoren rikoskäyttämiseen. Sen merkitystä on korostettu amerikkalaisessa sosiaalisen pääoman teoriaperinteessä. Se että vanhemmat olivat käyttäneet suhteitaan auttaakseen lastansa saamaan kesä- tai muun työpaikan, näytti olevan yhteydessä jopa kohonneeseen rikoskäyttämisen riskiin. Tulos on linjassa aiempien havaintojen kanssa, jotka osoittavat runsaasti koulunkäynnin ohella työskentelevien nuorten osallistuneen aktiivisemmin rikoskäyttämiseen.

KAVERIPIIRIN VAIKUTUS RIKOLLISUUTEEN SELVÄ

Vaikka sosiaalisen pääoman muotoja kartoitettiin varsin kattavasti, ei huomioon otettu erästä varsin keskeistä nuorten sosiaalisen ympäristön tekijää – vertaisryhmää. Kaiken kaikkiaan vertaisryhmänäkökulma on jäänyt varsin marginaaliseksi sosiaalisen pääoman tutkimuksessa. Kriminologiassa vertaisryhmän ja rikoskäyttämisen yhteys sen sijaan on saanut runsaastikin huomiota. Tutkimukset ovat osoittaneet vahvan yhteyden nuoren oman ja kaveripiirin rikoskäyttämisen välillä.

Kun ajatellaan sosiaalisen pääoman teorian näkökulmasta pienryhmää, jossa ilmenee rikollisia toimintatapoja ja asenteita, voidaan puhua negatiivisesta sosiaali-

sesta pääomasta. Sellaista voisi esimerkiksi olla yhteisöllisyys, joka myönteisten vaikutustensa lisäksi tai sijasta tuottaa yhteiskunnan näkökulmasta epätoivottuja seurauksia. Nuori saa tärkeää positiivista sosiaalista pääomaa kaverisuhteiden muodossa, mutta myös negatiivinen, normien rikkomiseen yllyttävä sosiaalinen pääoma karttuu yleensä vertaisryhmän taholta.

Se miten hallitsevaksi normien rikkomiseen kannustava yhteisöllisyys muodostuu, saattaa vaihdella huomattavastikin. Jos esimerkiksi nuorisoryhmän jäsenet saavat runsaasti tukea ja kokevat sosiaalista kontrollia läheistensä taholta, tuntuu epätodennäköiseltä, että negatiivinen, rikollinen sosiaalinen pääoma nousee merkittävimmäksi sosiaalseksi resurssiksi. Tässä tapauksessa rikollinen käyttäytyminen todennäköisesti myös rajoittuu lieviin ja satunnaisiin tekoihin tai rikollinen toiminta ei ainakaan muodostu pysyvästi ryhmää määrittäväksi tekijäksi. Sen sijaan silloin kun nuori kärsii puutteellisesta sosiaalsesta pääomasta perheen ja muiden läheisten taholta ja siteet yhteisöön ovat heikentyneet, saattaa se edesauttaa häntä hakemaan kaipaamaansa yhteisöllisyyttä rikollisesta seurasta. Tällöin rikoksia suosiva negatiivinen sosiaalinen pääoma voi nousta korostuneeseen asemaan ja rikollinen ryhmä muodostua primääriksi yh-

teisöksi, johon nuoret samautuvat.

PUUTTEIDEN VARHAISEN HAVAITSEMINEN TÄRKEÄÄ

Heikon tuen ja kontrollin vaikutukset näkyvät jo nuorella iällä. Perusluottamus, joka rakentuu elämän ensimmäisinä vuosina, voi vahingoittua tavalla, jota on myöhemmin hyvin vaikea korjata. Alusta asti myös lapsen yksilölliset geneettiset ominaisuudet, kuten taipumus aggressiivisuuteen, vaikuttavat siihen, miten nuori onnistuu vastaanottamaan esimerkiksi tarjottua tukea ja toisaalta rakentamaan ja kartuttamaan sosiaalista pääomaansa.

Tutkimustulokset nostavat perheen keskeiseksi sosiaalseksi ympäristöksi aktiivisen rikoskäyttämisen riskin ja tätä kautta myös torjunnan kannalta. Perhe nousee merkittäväksi tekijäksi suoraan vanhempien tuen muodossa ja perheolojen kautta. Perheen voidaan tulkita vaikuttavan myös välillisesti koulumenestystä tukevana tekijänä ja tärkeänä itsekontrollin kehittymisen katalysaattorina. Läheiset korostuvat positiivisen sosiaalisen pääoman tarjoajina ja perusluottamuksen rakentajina. Myös muut sosiaaliset ympäristöt, kuten koulu, ovat nuorelle merkittäviä yhteisöllisyyden lähteitä. Opettajat ja muut kodin ulkopuoliset tukea ja kontrollia tarjoavat aikuiset muodostuvat tärkeiksi etenkin, jos per-

heen sisällä ilmenee puutteita sosiaalsesta pääomasta.

Monesti korostettu riskitekijöiden varhainen havaitseminen ja niihin puuttuminen ovat tärkeitä nuorten hyvinvoinnin takaamisessa ja myös rikoskäyttämisen ehkäisyssä. Erityisen tärkeää on tunnistaa ne nuoret, joilla rikoskäyttäytyminen ei ilmene ohimenevänä osana nuoruutta vaan joilla se kuuluu laajempaan ongelmien kokonaisuuteen. Vuorovaikutusongelmista kärsivien nuorten sosiaalisen käytöksen tukeminen ja tehostettu sosiaalinen tuki esimerkiksi koulussa voivat helpottaa nuoren integroitumista yhteisöön ja auttaa sosiaalisen pääoman rakentamisessa. Mitä aikaisemmassa vaiheessa ongelmat havaitaan, sitä kattavammat mahdollisuudet tukitoimiin ovat vielä käytettävissä. ■

Janne Kivivuori & Venla Salmi:
Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004. Teemana sosiaalinen pääoma. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214.

Kirjoittaja työskentelee tutkijana Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa.

New Orleansin tulvaa viime syksynä. Värkauksien pelko on yksi syy siihen, etteivät uhrin evakuoitikehotuksesta huolimatta aina poistu katastrofialueelta.

■ O S M O K O N T U L A

Rikollisuus luonnon- katastrofien yhteydessä

Luonnonkatastrofin aikana ryöstely on pelättyä harvinaisempaa ja varastelu jopa vähenee. Sitä esiintyy yleensä vasta katastrofitilanteen mentyä ohitse. Tilanne tuo yleensä esille ihmisten epätavallisia taipumuksia.

Aasiaa ja suomalaisia-kin kovasti koetellut tsunami ja New Orleansin tulvavedet ovat ajan-kohtaistaneet pohdinnat luonnonkatastrofien vaikutuksista rikollisuuteen. Luonnonmullistukset voivat aiheuttaa paljon uhreja ja laajoja aineellisia vahinkoja. Tällaisia tuhoja seuraa usein pitkä-

kestoinen katastrofitilanne, johon liittyy epidemioita, nälänhätää ja pakenemisongelmia.

Luonnonkatastrofeihin kuuluvat maanjäristysten ja tulvien lisäksi ainakin maanjärvien ja lumivyöryt, tulivuoren purkaukset ja laajamittaisen kuivuuden seuraukset. Toisena katastrofien päätyyppinä ovat

teknologiset ja ihmisten aiheuttamat katastrofit. Suomessa onnettomuutta on kutsuttu suuronnettomuuden sijasta katastrofiksi silloin, jos vammautuneita on ollut yli sata. Maailmalla mittasuhteet ovat paljon tätä rajummat. Suomi sijaitsee luonnonkatastrofien kannalta maantieteellisesti onnekaalla alueella.

Vakavilla katastrofeilla on syvällisiä henkisiä vaikutuksia niitä kokeneille. Vaikutukset leviävät uhrien tai vammautuneiden omaisille. Tilanteesta riippuen noin 10–25 prosenttia ihmisistä käyttäytyy katastrofien aikana hyvin epäjohtamukaisesti. Tyypillisin reaktio on alistuva lamaantuminen tai hys-

Kriisien aika tarjoaa yleensä enemmän ja monipuolisempia tilaisuuksia rikoksiin kuin normaaliaika. Erityisenä motiivina voi olla ravinnon ryöstäminen selviytymiskeinoksi.

teerinen ja paniikillinen pako paikalta epäjärjestyksessä. Tällaisesta kriisistä voi jäädä ihmiselle pysyvä, mielenterveydellistä tukea ja hoitoa vaativa trauma.

Paniikkia aiheuttaa tilanne, jossa ihminen kokee vaaran välittömäksi ja vakavaksi uhkaksi olemassaololleen. Hän uskoo tuhoutuvansa, ellei heti pakene. Samanaikaisesti paon mahdollisuus on epävarma. Jos ihminen on varma, että ehtii paeta, tai toisaalta jos paosta ei ole toivoakaan, paniikkia ei yleensä synny.

Itsekeskeisyys ja huoli omasta turvallisuudesta erottavat paniikkipaon hallitusta paosta. Paniikkipaossa sosiaalisten normien noudattaminen lakkaa ja ihmiset voivat olla piittaamatta jopa läheistensä turvallisuudesta. Vaikka oma turvallisuus onkin pakenijoiden ainoa kiinnostuksen kohde, he eivät pyri kuitenkaan tarkoituksella vahingoittamaan muita.

KATASTROFIEN YHTEYS RIKOLLISUUTEEN

Katastrofialueet joudutaan monissa tapauksissa evakuoimaan. Varkauksien pelko on yksi syy siihen, etteivät uhrin evakuointikehotuksesta huolimatta aina poistu alueelta. Luonnonkatastrofiin yhteydessä on todettu, että noin puolet varoituksen saaneista noudattaa evakuointikehotusta. New Orleansistakin kantautui tietoja, joiden mukaan

monet olivat haluttomia jättämään kotiaan.

Huoli varkauksista ja muista rikoksista katastrofiin yhteydessä on monesti liioiteltu. Katastrofit ja suuronnettomuudet ovat konsensustyyppisiä kriisejä. Niihin ei liity yhteisön sisäistä konfliktia, päinvastoin kuin esimerkiksi vallankumoukseen ja kapinaan. Katastrofi koskee suurta osaa yhteisöstä. Katastrofissa tilanteen vaatimukset ylittävät usein yhteisön käytettävissä olevat keinot ja kriisitilanne pyritään lopettamaan yhteistoiminnalla. Katastrofin aikana ryöstely on pelättyä harvinaisempaa ja varastelu jopa vähenee. Sitä esiintyy yleensä vasta katastrofitilanteen mentyä ohitse. Tilanne tuo esille ihmisten poikkeuksellisen altruistisia, epäitsekkeitä taipumuksia. Ryöstelyä myös paheksutaan voimakkaasti, toisin kuin sellaisissa kriiseissä, joihin liittyy yhteisön sisäinen konflikti.

Katastrofin jälkeen sen vaikutuksia paenneiden keskuudessa voi syntyä ristiriitoja samalla kun heidän laajamittainen läsnäolonsa voi muutoinkin synnyttää ristiriitoja katastrofia paenneiden ja paikallisten ihmisten välille. Ryhmänmuodostukselle on tyypillistä, että vahvat yksilöt ja ryhmät organisoituvat ja hyväksikäyttävät heikompiin. Yhdysvalloissa hallitusta syytettiin juuri heikkojen ja köyhien unohtamisesta New

Orleansin katastrofin yhteydessä.

Joidenkin mellakoiden yhteydessä on havaittu runsaasti ilkivaltaa ja kauppojen ryöstelyä. Katastrofeissa ja suuronnettomuuksissa sen sijaan sellaista ei ole juuri havaittu. Esimerkiksi maanjäristysalueilla on tapahtunut vain harvoin varkauksia. Lisäksi tekijät ovat olleet yksittäisiä, yhteisön ulkopuolisia ihmisiä eivätkä niitä, joita katastrofi on henkilökohtaisesti koskettanut. Näin tapahtui New Orleansissakin.

RIKOSTILAISUUDET JA MOTIIVIT

Rikoksiin motivoivat tai niitä mahdollistavat tekijät ovat katastrofiin yhteydessä periaatteessa samoja kuin rikollisuudessa yleensä. Motiivit ja mahdollisuudet ovat poikkeavan tilanteen mukaisesti kuitenkin erityisiä. Kriisien aika tarjoaa yleensä enemmän ja monipuolisempia tilaisuuksia rikoksiin kuin normaaliaika. Erityisenä motiivina voi olla esimerkiksi katastrofin yhteydessä ravinnon ryöstäminen selviytymiskeinoksi jakelujärjestelmän petäessä tai oman omaisuuden menettämisen kompensatioksi.

Rikostilaisuudet lisääntyvät katastrofiin yhteydessä siksi, että tavarat ja muu omaisuus voivat jäädä ilman valvontaa esimerkiksi väestönsiirtojen seurauksena. Tämä voi johtua sekä viralli-

sen että epävirallisen kontrollin heikkenemisestä. Lisäksi poikkeusolojen aikana usein vallitseva tavarapula voi lisätä houkutuskaavaa käyttäen rikostilaisuuksia hyväksi, koska varkaudesta koituva suhteellinen hyöty kasvaa. Jos rikollisuuden kautta saavutettu tyydytys näyttää niin suurelta, että se ylittää tilanteeseen liittyvät epämieluiset odotukset, tämä lisää rikoksen todennäköisyyttä.

Rikostilaisuuksiin vaikuttavat katastrofin tuottamat mullistukset sekä virallisessa että epävirallisessa kontrollissa. Epävirallisella kontrollilla tarkoitetaan sitä valvontaa, jota ylläpitävät perheen jäsenet, läheiset ihmiset sekä muu sosiaalinen lähiyhteisö. Poikkeusolojen rikosongelma on usein seurausta siitä, että joko virallinen tai epävirallinen kontrolli tai molemmat yhdessä menettävät tehoaan. Yhteiskunnallisen tai yhteisöllisen tilanteen hallinta voi tällöin luisua kärsivästä.

Yhteiskunnissa, joissa on voimakas epävirallinen kontrolli, tehdään vähän rikoksia. Perheen ja lähiyhteisön yhteishenki vaikuttaa vahvasti rikollisuuteen niiden sisäistämien normien avulla, kun taas kauempana yksilöstä oleva kansallinen yhteishenki tai solidaarisuus ei vaikuta rikollisuuteen yhtä voimakkaasti. Mitä voimakkaampia katastrofitilanteissa ovat sosiaaliset sidokset ihmisten

Aasiassa alttius rikostilaisuuksien käyttöön on paljon vähäisempi kuin Yhdysvalloissa. Tämä vahvistui myös rikollisuuden eroissa tsunamin vaikutusalueella ja New Orleansissa.

→ välillä ja mitä paremmin he jakavat yhteiset päämäärät, sitä vähemmän he turvautuvat rikoksiin.

Poikkeusolojen vallitessa voidaan elää epävarmuudessa, normittomuudessa ja laillisten normien ristiriidassa. Jos on epäselvää kuka ja millä oikeutuksella edustaa esivaltaa, seurauksena voi olla väkivaltaisia levottomuuksia ja rikollisuuden kasvua. Tällaisista poikkeuksellisista olosuhteista voi väestön keskuudessa seurata normittomuuden tunne. Tätä on nimetty yhteiskunnallisen anomian tilaksi. Suhtautuminen esimerkiksi omaisuuden suojaan voi silloin suuresti muuttua. Suurissa kaupungeissa tarjoutuu runsaasti tilaisuuksia anastuksiin tai vahingontekoihin ”anonyymejä” rikoskohteita vastaan, joista kukaan ei koe olevansa välittömässä vastuussa. Varsinkin yhteiskunnan omistamaa omaisuutta voidaan käyttää hyväksi kuten omaa.

Aasian tsunami ja New Orleansin tulvat olivat erityyppisiä katastrofeja, mutta ne tapahtuivat myös arvoiltaan ja sosiaaliselta rakenteeltaan hyvin erilaisissa yhteisöissä. Aasian maissa arvot ovat Yhdysvaltoihin verrattuna kollektiivisempia ja yhteisöllisempiä ja ihmisten käyttäytymisen sisäinen kontrolli on voimakkaampi kuin individualistisessa ja suurten tuloerojen Yhdysvalloissa. Esimerkiksi Japanin matalaa

rikollisuuden tasoa on selitetty sillä, että jokainen japanilainen on sidoksissa sosiaaliin ryhmiin. Tämä säätelee tehokkaasti heidän käyttäytymistään. Tästä seuraa, että Aasiassa alttius rikostilaisuuksien käyttöön on paljon vähäisempi kuin Yhdysvalloissa. Tämä vahvistui myös rikollisuuden eroissa tsunamin vaikutusalueella ja New Orleansissa, ainakin lehtitietojen perusteella.

RIKOSTEN EHKÄISEMINEN KATASTROFITILANTEISSA

Varkausriski kasvaa katastrofia seuraavien väestönsuojelu- ja evakuoitotoimien jälkeen. Osittain se johtuu siitä, että tilanteen koetaan oikeutavan omaisuuden käytön yhteiseksi hyväksi, katastrofin haittoja lievittämään. Tässä vaiheessa alttiiksi jääneelle omaisuudelle täytyy järjestää vartiointia. Yksi kysymys on se missä määrin väestönsuojeluorganisaatio voi auttaa näissä vartiointitehtävissä.

Paniikin ja yleisen sekaannuksen vallitessa ihmiset saattavat vahingoittaa toisiaan tai itseään. Tämän vaiheen vaurioita ja vahingontekoja voidaan lievittää lähinnä tehokkaalla ja uskottavalla tiedottamisella, väriiden huhujen oikaisemisella ja nopeasti tilanteeseen reagoivalla pelastusorganisaatiolla.

Joissakin katastrofeissa tarvitaan huomattava määrä järjestelykeskuksia pakenevi-

en ja evakuoitujen asuttamista ja huoltoa varten sekä avustuksia näiden ihmisten välttämätöntä elatusta varten. Ihmisillä on oltava hyväksytyjä keinoja selvitä vaikeasta tilanteestaan. Tällä vähennetään tarvetta käyttää rikoksia selviytymiskeinona ja siitä seuraavia konflikteja paikallisen väestön kanssa. Tilanteen hallintaa auttaa, jos pakenevien ja evakuoitujen sisäiset ristiriidat ja mustan pörssin toiminta pystytään ehkäisemään.

Rikosten ehkäisyyn kuuluu tilanteeseen liittyvän rikosmotivaation ja -houkutuksen vähentäminen esimerkiksi kiinnijäämisriskiä kasvattamalla. Osaltaan rikoksentelemotivaatiota vähentää ihmisten pyrkimys välttää pahesumista omassa sosiaalisessa lähiyhteisössään. Sosiaaliset sidokset vahvistavat yleensä ihmisen itsekontrollia ja rikosten vastaista moraalaa.

Rikosten tekemisen pidäkkeinä toimivat ainakin kiintyminen lainkuuliaisiin henkilöihin, kiinnostus hyväksytyihin päämääriin, ajan ja energian käyttäminen yhteiskunnassa arvostettuihin tehtäviin ja usko yhteisiin arvoihin. Lait eivät ole tehokkaita, ellei niillä ole yhteiskunnassa kehittyneiden sosiaalisten odotusten ja tapojen tukea.

Yksilön kannalta katastrofi tai muu poikkeusolo merkitsee usein myös henkilökoh-

taista kriisiä. Tästä aiheutuvien psyykkisten paineiden helpottaminen vähentää todennäköisyyttä siihen, että ihmiset turvautuvat yhtenä selviytymiskeinona rikoksiin. Siten kriisioloissakin toimiva ja turvallinen sosiaalinen yhteisö on ratkaiseva rikoksentorjuntakeino ■

Osmo Kontula: Poikkeusolojen rikollisuus. Rikoksentorjunnan neuvottelukunnan julkaisu 4. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 132. Helsinki 1996.

Kirjoittaja on sosiologian dosentti ja erikoistutkija Väestöliitossa.

Kunnan näkökulmasta turvallisuustyöhön sisältyvät rikosentorjunnan lisäksi mm. liikenneturvallisuus ja onnettomuuksien, tulipalojen ja tapaturmien ehkäisy.

■ T A R J A M A N K K I N E N & M A R K K U H A I K O

Puhtia turvallisuus- suunnitteluun

Työryhmältä ehdotus valtakunnalliseksi malliksi

Paikallisen turvallisuus-suunnittelun käynnisti vuonna 1999 kansallinen rikosentorjuntaohjelma ”Turvallisuustalkoot”. Suositusten mukaisesti ryhdyttiin viranomaisten yhteistyönä laatimaan paikallisia suunnitelmia rikosten ehkäisemiseksi. Turvallisuustalkoissa tavoitteena oli, että kaikkiin kuntiin laaditaan rikosentorjuntaohjelmat.

Nyt suunnitelmat kattavat lähes koko maan. Tämä on pitkälti seurausta poliisin aktiivisuudesta, ja suunnitelmat keskittyvätkin pääsään-

töisesti rikosten torjuntaan poliisitoiminnan näkökulmasta. On kuitenkin myös poikkeuksia. Jotkut kunnat ovat aktiivisesti hyödyntäneet turvallisuussuunnittelua työvälineenä ja luoneet toimivan yhteistyöverkoston. Suomen Kuntaliitto on osaltaan kannustanut kuntia osallistumaan turvallisuussuunnitteluun.

Tarvitaanko silti jotain uutta vai riittääkö, että jatketaan entiseen malliin?

Näitä kysymyksiä pohdittiin sisäisen turvallisuuden ohjelmaa laadittaessa. Pää-

PEKKA SARKKI / LEHTIKUVA

telmänä oli, että tähän mennessä tehty työ ansaitsee kaiken kiitoksen, mutta paljon mahdollisuuksia on vielä käyttämättä. Turvallisuussuunnittelu on hyvä työväline, ja se täytyy ottaa mahdollisimman laajaan käyttöön.

Sisäisen turvallisuuden ohjelmaan liittyen sisäasiainministeriö asetti keväällä 2005 työryhmän laatimaan ehdotuksen seudullisen ja paikallisen turvallisuussuunnittelun edelleen kehittämiseksi ja valtakunnallisen mallin laatimiseksi. Tehtävänä oli

laatia ehdotus siitä, miten turvallisuussuunnitelmiin voidaan liittää keskeiset rikoslajit, onnettomuuksien ehkäisy sekä miten turvallisuussuunnittelua tulisi koordinoida yli kuntarajojen. Työryhmän raportti valmistuu maaliskuun aikana.

Laaja-alaisen työryhmän työn lähtökohtana on ollut, että valtakunnallinen malli kattaa kaikki sisäisen turvallisuuden ohjelman toimeenpanton kannalta keskeiset alueet. Niitä ovat ennalta estävän työn tehostaminen, kiinnijäämisriskin lisääminen, ➔

→ rikoslajikohtainen tarkastelu, liikenneturvallisuus, onnettomuudet, rajaturvallisuus, rikoksen uhrin palvelujen varmistaminen ja yhteistyön parantaminen.

Kunnat liittivät rikosten torjunnan useimmiten laajemmin kuntalaisten turvallisuuteen ja hyvinvointiin tähtäävään työhön. Kuntien toimintastrategiatkin ovat useimmiten nimeltään turvallisuussuunnitelmia.

Kuntien tilanne vaihtelee paljon riippuen kunnan koosta, rikollisuudesta ja muista ongelmista sekä yhteistyökumppaneista. Tästä syystä paikallisten turvallisuussuunnitelmien sisältö ja merkitys vaihtelevat.

Kunnan näkökulmasta turvallisuustyö on laajaa ja monitahoista. Siihen sisältyvät rikosentorjunnan lisäksi mm. liikenneturvallisuus ja onnettomuuksien, tulipalojen ja tapaturmien ehkäisy. Tulevaisuuden kannalta on tärkeää, että suunnitelmat kattavat jatkossa myös laajemmin kuntalaisille tärkeitä turvallisuuskysymyksiä. Arjen turvattomuus ei synny vain rikoksen pelosta vaan myös erilaisista häiriöistä, onnettomuuksien pelosta ja ilkivalta- tai jopa rakennetun ympäristön ongelmista.

TURVALLISUUSUUNNITTELUN TAVOITTEET

Seudullisen ja paikallisen turvallisuustyön tavoitteena on vähentää rikosten, häiriöiden ja onnettomuuksien määrää ja niistä aiheutuvia vahinkoja sekä ylläpitää turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta. Keinona on turvallisuussuunnittelu ja siihen liittyvä eri viranomaisten ja toimijoiden välinen laaja yhteistyö. Ideana on, että paikallinen turvallisuustyö kat-

taa samat asiakokonaisuudet kuin sisäisen turvallisuuden ohjelma.

Turvallisuus on laaja käsite. Hyvä turvallisuus syntyy usean tekijän yhteisvaikutuksesta. Sitä edistävät turvallinen koti-, asuin- ja työympäristö, toimivat peruspalvelut, hyvin suunniteltu liikennenympäristö, avun saanti silloin kun sitä tarvitaan ja varmuus siitä, että rikoksiin syyllistyneet joutuvat edesvastuuseen teoistaan.

VASTUU TURVALLISUDESTA MYÖS YKSILÖILLÄ

Tärkein toimija turvallisuuden kannalta on yksilö itse. Ihminen vaikuttaa toiminnallaan ja valinnoillaan omaan ja lähiympäristönsä turvallisuuteen. Riskeistä ja niiden poistamisesta täytyy olla tarjolla riittävästi tietoa. Sen levittämisessä viranomaisilla ja järjestöillä on merkittävä tehtävä.

ENNALTA ESTÄVÄ TYÖ KAIKEN LÄHTÖKOHTA

Turvallisuuden ylläpitämisessä ja edistämisessä painotuu entistä enemmän ennalta estävä toiminta. Sen merkitystä voidaan tarkastella sekä laadullisesta että taloudellisesta näkökulmasta. Rikosten, häiriöiden ja onnettomuuksien ennalta estäminen tulee yleensä edullisemmaksi kuin niiden seurauksien hoitaminen.

Asioihin vaikutetaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Tämä tarkoittaa turvallisuusseikkojen laajalaista huomioinnin ottamista asunto- ja kaupunkisuunnittelussa sekä liikennesuunnittelussa. Hyvä sosiaalinen turvallisuus ja terveet elintavat ovat hyvinvoinnin perustekijöitä. Turvallisuussuunnittelun kannalta erityisen tärkei-

tä ovat syrjäytymistä ehkäisevät ja elinolosuhteita korjaavat toimet, joilla on mahdollista vähentää ajautumista rikollisuuteen ja rikoskierteseen. Tähän voidaan vaikuttaa vain yhteistyössä usean viranomaisen ja muiden toimijoiden kanssa.

YHTEISTYÖSTÄ YHTEISEEN TEKEMISEEN

Toimivaa ja jatkuvaa yhteistyötä tulee olla eri sektoreiden ja toimijoiden välillä, organisaation kaikilla tasoilla ja myös organisaatiotasojen välillä. Toimiva yhteistyö edellyttää säännöllisyyttä, pysyvyyttä ja menettelyjä, jotka ovat kaikkien tiedossa. Lisäksi yhteistyön muuttaminen käytännön toiminnaksi edellyttää, että se liittyy eri toimijoiden strategiseen johtamiseen ja ohjaamiseen sekä toiminnan ja talouden suunnitteluun.

Paikallinen turvallisuussuunnittelu on väline ennalta ehkäisevän työn lisäämiseksi ja kehittämiseksi. Yhteistyö on tärkeä keino ja auttaa turvallisuuteen liittyvien asioiden tarkastelua kokonaisuutena. Käytännön tekemisen tasolla yhteistyön tavoitteena on lisätä moniammatillisuutta, jossa eri alojen asiantuntijat työskentelevät yhdessä yhteisen päämäärän saavuttamiseksi.

VALTAKUNNALLISET LINJAUKSET JA PAIKALLISET TARPEET

Turvallisuussuunnittelun päämääränä on panna yhteistyönä toimeen valtioneuvoston vahvistamat, koko valtakuntaa koskevat toimenpiteet turvallisuuden parantamiseksi. Sisäisen turvallisuuden ohjelmaa täydentävät sektorikohtaiset ohjelmat, joita ovat esimerkiksi väkivallan vähen-

tämishjelma ja liikenneturvallisuuden parantamishjelmat. Olennaista on, miten hyvin toimintaa pystytään sovittamaan yhteen ja koordinoimaan.

Nämä valtakunnalliset linjaukset on tärkeä käydä läpi ja arvioida niiden merkitys paikallisella tasolla. Paikallisen toimintaympäristön kartoituksen ja riskianalyysin avulla saadaan esille paikalliset tarpeet. Näistä muodostetut tavoitteet tulee liittää turvallisuussuunnitelmaan.

Paikallistasolla turvallisuustyön ongelmana on usein resurssien riittämättömyys. Pahimmillaan tämä johtaa tilanteeseen, jossa keskitytään akuuttien ongelmien ratkaisemiseen sen sijaan, että vaikutetaan siihen, että ongelmien määrä jatkossa vähenisi eli ”sammutetaan tulipalot sen sijaan, että esittäisiin niiden syttyminen”.

PITKÄJÄNTEINEN JA NÄKEMYKSELLINEN TURVALLISUUSTYÖ

Turvallisuussuunnittelun tulee olla kokonaisuudessaan mahdollisimman hyvä ja pitkäjänteinen prosessi. Päätöksenteon kannalta luonnolliselta tuntuisi, että paikallistasolla prosessi rytmittyisi kunnanvaltuuston toimikausien mukaan. Silloin kunta voisi sitoutua pitkäjänteiseen kehittämistyöhön ja samalla turvallisuustyö kytkeytyisi osaksi normaalia johtamista ja suunnittelua.

KUKA VASTAA PAIKALLISTASON TURVALLISUUSTYÖSTÄ?

Työryhmän ajatuksena on, että turvallisuussuunnittelusta paikallistasolla vastaisi ryhmä, johon kuuluvat poliisipäällikkö, kunnan johto ja

Päätöksenteon kannalta luonnolliselta tuntuisi, että paikallistasolla turvallisuussuunnittelu-prosessi rytmittyisi kunnanvaltuuston toimikausien mukaan.

pelastustoimen edustaja. Ryhmä valitsee keskuudestaan puheenjohtajan. Ryhmä johtaa toimintaa ja vastaa yhteisten tavoitteiden määrittelystä sekä yhteistyön organisoimisesta, toteuttamisesta ja tulosten seurannasta ja raportoinnista.

Vastuuryhmän lisäksi työssä tarvitaan turvallisuuden kannalta keskeiset kunnalliset viranomaiset, poliisi, pelastustoimi, rajavartiolaitos tarpeen mukaan, keskeiset vapaaehtoisjärjestöt sekä yksityisiä yrityksiä.

Työryhmä on siis päätynyt esittämään jaettua vastuuta. Ehdotettu malli olisi vahva, koska se varmistaisi paikallisen, alueellisen ja valtiollisen organisaation tuen turvallisuustyölle. Käytännössä on vaikea kuvitella tilannetta, jossa poliisi valtiollisena viranomaisena pystyisi riittävästi liittämään kunnan virkamiesjohdon ja luottamusmiesjohdon turvallisuustyöhön. Tilanne on toinen, jos kunnan johto on yksi vastuullisista tahoista.

Kuntapuolella koetaan jatkuvasti pelkoa siitä, että kunnan velvollisuudet lisääntyvät ilman, että resursseja lisätään. Tästä syystä lienee mahdotonta määrittellä kunta yksin vastuulliseksi siitä huolimatta, että kuntalaisen turvallisuuden ylläpitäminen sen laajassa merkityksessä on yksi kunnan perustehtävistä. Jaettu vastuu turvallisuussuunnittelusta voidaan nähdä yhteistyönä, jossa kaikki ovat voittajia.

PAIKALLISEN TOIMINTAYMPÄRISTÖN TUNTEMUS LÄHTÖKOHTA

Paikallisten ongelmien tunnistaminen edellyttää toimintaympäristön ja riskien analyysia, oman toimintaympäristön hyvää tuntemusta. Analyysissa tulee käyttää monipuolisesti hyväksi eri viranomaisten ja muiden toimijoiden tuottamaa tilastotietoa sekä alueen asukkaalle tehtyjen kyselyjen tuloksia. Työryhmän tarkoitus on löytää turvallisuustilanteen arviointiin työkalu, joka voisi perustua pieniä ja keskisuuria yrityksiä sekä kuntia varten rakennettuun riskienhallintatyökaluun.

Analyyysin perusteella laaditaan toteuttamisohjelma ja määritellään toteuttamisesta vastuussa olevat tahot. Turvallisuussuunnittelun kehittymisen kannalta on tärkeää, että toteutumisen seuranta ja arviointi tehdään vuosittain seuraavan vuoden työsuunnitelman pohjaksi. Lisäksi turvallisuussuunnittelua arvioidaan laajemmin. Työryhmän tavoitteena on tuottaa välineitä arvioinnin avuksi.

PYÖRÄÄ EI KANNATA KEKSIÄ UDELLEEN

Paikallisen turvallisuussuunnittelun onnistuminen edellyttää, että kansallisella tasolla kyetään luomaan sellainen asiantuntijaorganisaation verkko, joka hallitsee eri alojen turvallisuustyön sisällön ja pystyy tukemaan paikallisia toimijoita. Verkon solmukohtia voisivat olla esi-

merkiksi rikosentorjuntaneuvosto, Liikenneturva ja KTL:n koti- ja vapaa-ajan tapaturmien torjuntayksikkö.

Turvallisuusasian neuvottelukunta, joka on sisäasiainministeriön perustama toimielin ja edustaa yksityistä turva-alaa, on parhaillaan kartoittamassa hyviä käytäntöjä julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyöstä. Työ valmistuu tämän vuoden aikana.

Oleellista on, että turvallisuuden edistäminen koetaan kaikkien yhteiseksi asiaksi ja kaikki ovat aidosti sijoittamassa turvallisuuden edistämiseen kaiken osaamisensa.

PUHTIA TURVALLISUUS-SUUNNITTELUUN?

Työryhmän ehdotusten lähtökohtana on, että turvallisuussuunnittelusta vastaavien ja siihen osallistuvien oma motivaatio on sen tärkein edistäjä ja vauhdittaja. Riittävä tuki paikalliselle työlle on tärkeää, jotta käytännön pienet ongelmat eivät syö motivaatiota. Yhteinen malli helpottaa työn käynnistämistä ja resurssien suuntaamista turvallisuuden kannalta keskeisten sisällöllisten asioiden valmisteluun. Se on kehys, jota voidaan soveltaa paikallisten tarpeiden mukaan.

Eräissä maissa on valittu vapaaehtoisuuden sijasta lakisääteisyys. Esimerkiksi Britanniassa vahvistettiin vuonna 1998 Crime and Disorder Act, jossa määrätään mm. turvallisuussuunnittelusta vastuussa olevista viranomai-

sista, kumppaneista, toimintaympäristön analyysista ja strategioihin sisällytettävistä asioista. Laki on toiminut hyvin Britanniassa. Paikallistason työhön osallistuneet ovat todenneet, että turvallisuussuunnittelu ei olisi vapaaehtoisuuden pohjalta koskaan edennyt yhtä hyvin.

Suomessa ei ehkä ole syytä säätää lakia turvallisuussuunnittelusta. Sen sijaan tulisi harkita, miten sektorilainsäädäntöä tarkistettaessa voidaan edistää yhteistyötä ja tukea motivaatiota. ■

Kirjoittajat ovat turvallisuussuunnittelun kehittämistä pohtineen työryhmän sihteereitä. Tarja Mankkinen työskentelee sisäasiainministeriössä ja Markku Haiko Suomen Kuntaliitossa.

Euroopan rikosentorjuntapalkinto 2005 ansaitusti Hollantiin

Kilpailu järjestettiin uudistetuilla säännöillä

Uutta on, että kilpailulla on määrätty teema. Tällä kertaa se oli katuväkivalta. Kilpailukriteereitä oli muutenkin muokattu. Esimerkiksi kun aikaisemmin edellytettiin yhteistyötä rikosten ehkäisemiseksi, uusien sääntöjen mukaan yhdenkin viranomaisen rikosentorjuntahanke täyttää vaatimukset, jos yhteistyöhön ei ole ollut tarvetta. Voimassa ovat edelleen sellaiset vaatimukset kuin että hankkeen pitäisi olla arvioitu ja osoittanut tuloksellisuutta rikosten tai rikoksenpelon vähentämisessä ja että hankkeen pitäisi olla toisinnettavissa muualla.

Kilpailun teema näyttää tuottaneen EU:n jäsenmaille vaikeuksia löytää kaikki kriteerit täyttyviä hankkeita. Kilpailuun osallistui 10 ehdokasta. Usea jäsenmaa, joka aikaisemmin on lähettänyt ehdokkaan, ei tehnyt sitä tällä kertaa. Monien hankkeiden saattoi vain hyvällä tahdolla tulkitta liittyneen teemaan.

Tälläkin kertaa jokaisesta ehdokkaasta voi löytää vahvuuksia mutta myös heikkouksia. Löyhän teemanmukaisuuden ohella ongelmallis-

ta näyttää olleen vaatimus tuloksellisuudesta. Moni hanke voidaan arvioida vain yleisesti sellaiseksi toiminnaksi rikosten ehkäisemisessä, jolta voisi perustellusti odottaa tuloksia, mutta itse hankekuvaus ei sellaisia dokumentoi. Lisäksi vissi ongelma on vaatimus toisinnettavuudesta. Rikosentorjuntahankkeitaan ei yleensä suunnitella yleispäteviksi menetelmäkokeiluiksi vaan yrityksiä vaikuttaa tiettyyn ongelmaan jossakin tietyssä ympäristössä.

VOITTAJAHANKKEESSA MONIPUOLISET KEINOT

Palkinnon voitti ansaitusti hollantilaishanke. Kilpailun taustahan on Hollannissa vuonna 1987 perustetussa Hein Roethof palkinnossa, joka on virittänyt maahan huomattavan paljon ja korkeatasoisia rikosentorjuntahankkeita. Kuvaavaa on, että ehdokas, samalla vuoden 2005 Hein Roethof palkinnon voittaja, oli valittu runsaan 40 ehdokkaan joukosta. Vuosi toisensa perään Hollannin hanke onkin ollut kilpailun vahvimpia voittajaehdokkaita.

Hollannin tämänkertainen ehdokas oli Utrechtiin Hoog Catherijnen ja asemanseudun turvallisuuden parantamishanke. Vuonna 2001 aloitettu projekti sisältää monipuolisia menetelmiä ja kunnolla rakennetun projektiorganisaation.

Hoog Catherijne on Utrechtiin rautatieasemaan tunneleilla liittyvä kauppakolosi. Asunnottomat, huumeiden käyttäjät ja etniset nuorisoryhmät olivat vallanneet sen tunnelit, paikoitustilat ja käytävien syvennykset. Kymmenien miljoonien kauppaeskusta ja asemaa vuosittain käyttävien ihmisten turvallisuutta heikensivät em. ryhmien (alueella laskettiin oleskelevan asunnottomia huumeiden käyttäjiä 400 ja marokkolaisia nuoria 100) tekemät katuryöstöt, aggressiivinen käytös ja aiheuttama epäjärjestys. Mittasuhteita kuvaa, että poliisille ilmoitettiin vuosittain alueelta 400 pahoinpitelyä, puolet matkustajista ilmoitti kokevansa asemanseudun turvattomaksi ja neljännestä oli uhkailtu. Ongelmien laskettiin aiheuttavan 500 miljoonan euron vuosivahingot.

Hankkeessa tehtiin paljon. Aluetta muutettiin fyysisesti, mm. tunnelit suljettiin. Asunnottomille heroinisteille järjestettiin asuntoja ja ylläpitohoitoa. Marokkolaisien kanssa tehtiin nuorisoprojektia. Alueelle annettiin oleskelukieltoja rikoksiin syyllistyneille ja häiriöiksi olleille. Liiketiloihin otettiin käyttöön videovalvontaa ja varkauksilta suojaavaa teknologiaa (minkä merkitys ei ole pelkästään anastuksien vähentämisessä vaan sillä vähennetään myös anastushaluisten aiheutta oleskella kauppojen liepeillä).

Tuloksista voidaan mainita, että poliisin tietoon tulleet pahoinpitelyt vähentyivät runsaalla 40 prosentilla ja katuryöstöt lähes 30 prosentilla kuten väkivaltarikokset yhteensäkin. Kun tällaisten projektien taipumus on kasvattaa rekisteröintitodennäköisyyttä, todellinen muutos lienee suurempi. Tilastojen mukaan rikokset eivät olisi siirtyneet nimeksikään muualle. Aluetta käyttäville tehtyjen kyselyjen mukaan turvallisuus parantui. Asunnottomien heroinistien elinolot ja hyvinvointi kohentuivat.

Hanke on hyvä näyttö sii-

tä, että varsin vaikeankin paikalliseen väkivaltaongelmaan voidaan haluttaessa vaikuttaa. Tuomaristo korostaakin hankkeen ansiona paitsi sitä, että se parhaiten täytti kaikki kilpailukriteerit, hankkeesta oli tarjota vakuuttavaa näyttöä tuloksista.

Ansiostaan huolimatta voittajahankkeellakin on heikkoutensa. Siinä oli kysymys ongelmasta, jonka voidaan katsoa olleen voimakkaasti yhteydessä tiettyyn rakennettuun ympäristöön. Hanketta ei sellaisenaan ole helppo siirtää muualle. Sen sijaan siinä vaikuttaneissa mekanismeissa on muuallakin omaksumisen arvoista, mutta mehän emme tiedä, mikä kokonaisuuden menetelmistä on saanut aikaan merkittävimmät muutokset. Toisinnettavuudessa muualla saattaa olla poliittisia vaikeuksia: heroiinin annosteluun heroinisteille, mikä lienee yksi hankkeessa eniten vaikuttaneista menetelmistä, ei kaikkialla suhtauduta yhtä sallivasti kuin Hollannissa.

PALOKOULUTUSTA HÄIRIKÖIVILLE NUORILLE

Ehdokashankkeissa oli useita erityisesti noteerattavia. Nostan esiin muutaman.

Englanti osallistui kilpailuun Lontoon palokunnan organisoimalla hankkeella. 700 nuorta (13–19-vuotiaita), jotka ovat sytytelleet tulipaloja, soitelleet palokunnille pilasoittoja, häirinneet palonsammuttajien työtä tai muuten osoittaneet paloihin liittyvää epäsosiaalista käyttäytymistä, ohjattiin palokuntalaisten viisipäiväiseen kasvatukseen, jossa annettiin mm. palokoulutusta. Esitettyjen tietojen perusteella nuorten käyttäytyminen muuttui: paloja ei enää syty-

tely, pilasoittoja ei enää tehty ja esimerkiksi vandalismi, murrot ja koulupinnaaminen vähentyivät kolmella neljänneksellä.

Lontoon hanke ei ole ainoa lajissaan. Kööpenhaminan palokunta kouluttaa riskinuria palosotilaiksi natsien toisen maailmansodan aikaisessa maanalaisessa päämajassa. Pariisin lähiöissä oli aikoinaan vastaavaa toimintaa slummien nuorisolle. Lontoosta on nyt tarjolla tuloksia, joiden perusteella toivoisi näistä hankkeista oikein vaativaa arviointitulkimusta, koska menetelmä vaikuttaa erittäin lupaavalta ja Suomessakin harkitsemisen arvoiselta. – Kilpailussa hankkeen heikkoutena oli heikohko yhteys teemaan, lähinnä vain nuorten yleisen epäsosiaalisen käyttäytymisen ja tulipalojen aiheuttaman väkivallan pelon kautta.

RAVINTOLAHANKKEILLA VÄKIVALTA VASTAAN

Sekä Ruotsi että Tanska osallistuivat kilpailuun ravintolahankkeilla. Suomessakin harkittiin Järvenpään ravintolahanketta, mikä osoittaa, kuinka samantapaisten rikossentorjuntateemojen parissa työskennellään.

Ruotsalaishanke oli Nyköpingissä toteutettu Tukholman Stad-projektin toisinto. Stad-projektissa oli ravintolahenkilöstön koulutuksella onnistuttu vähentämään Tukholman keskustan ravintolaperäistä väkivaltaa noin 30 prosentilla. Hankkeesta on väitöskirjatasoinen arviointi. Valitettavasti ruotsalaiset eivät osallistuneet kilpailuun tällä hankkeella vaan Nyköpingin projektilla, josta ei ole esitettävissä varsinaisia tuloksia (varsinkaan suhteessa katuväkivaltaan). Välttämättä

Nyköpingissä ei saavutettaisi yhtä näkyviä tuloksia kuin Tukholmassa. Voihan olla, että väkivalta jonoissa ravintoloiden ulkopuolella on ollut korostuneesti Tukholman ongelma. Siksi olisi mitä toivottavinta, että myös menestys Hankkeiden replikoinnit arvioitaisiin kunnolla.

Tanskan ravintolahanketta ei voida pitää ruotsalais-hankkeen toisintona. Holstebrom ravintolaprojektin näkökulma oli sitouttaa ravintolat huolehtimaan yökerhojen nuorten party-ihmisten turvallisuudesta. Helpostihan vain näitten yökiittäjien elintapa nähdään ongelmaiseksi. Hankkeen näkökulma on raikas. Valitettavasti hanke saattoi osoittaa ainoastaan sen tasoista tuloksellisuutta, että suppeat haastattelut osoittivat yöelämän muuttuneen miellyttävämmäksi.

ASUNNOTTOMILLE PALVELUJA

Ehdokkaiden joukosta on syytä nostaa esiin myös Belgian Herscham-projekti (nimitys tulee tietokonepelistä, jossa Herscham on kerjäläisten jumala). Projektissa poliisin pieni yksikkö loi yhteistyösuhteet Brysselin metron asemilla majaileviin asunnottomiin. Yhteistyössä eri viranomaisten ja järjestöjen kanssa heille pyrittiin hankkimaan asuntoja ja ohjaamaan muutenkin palvelujen piiriin. Heidän kanssaan pyrittiin sopimaan pelisäännöistä, joilla vähennettäisiin konflikteja asunnottomien ja muun väestön välillä ja asunnottomien aiheuttamaa haittaa ja epämukavuutta ja pelon aiheita metrolla matkustaville. Hankkeen tuloksista kerrotaan, että metroyhtiön tietoon tulleet asunnottomien aiheuttamat häiriöt vähentyi-

vät huomattavasti useimmilla asemilla. Samoin tapaukset, jotka edellyttivät poliisien väliintuloa, vähentyivät olennaisesti. Hankekuvaus ei kuitenkaan anna numeerisia mittoja muutoksille.

SUOMESTA KAUPUNKIKESKUSTAHANKE

Suomen ehdokas kilpailussa oli Elävä kaupunkikeskusta ry:n hanke kaupunkikeskustojen turvallisuuden parantamiseksi. Hankkeessa oli arvioitu kahden esimerkkikaupungin Hämeenlinnan ja Keravan kaupunkikeskustoja ja esitetty turvallisuuden CPTED (crime prevention through environmental design) -tietämykseen perustuvia parantamissuosituksia. Hanke oli teemaan istuva ja voimakkaasti tietoon perustuva rikollisuuden ehkäisyhanke ja arviotkin siinä merkityksessä, että siitä syntyneet raportit arvioitiin yliopistollisina opinäytteinä. Hankkeen heikkoutena tietysti oli, ettei sillä osoitettu vähennetyin kaupunkikeskustojen katuväkivaltaa. Tästä heikkoudesta kärsivät useimmat ehdokkaat.

Rikossentorjuntaneuvosto on käynnistämässä EU-hanketta, jolla kilpailua kehitettäisiin hyvien rikossentorjuntakäytäntöjen kehittämisen ja levittämisen välineenä. Kilpailuun esimerkiksi toivotaan laajempaa osallistumista, kun se syksyllä on Suomen järjestelyvastuulla. Kilpailun teema silloin on alkoholiin ja huumeisiin liittyvän väkivallan, rikosten ja järjestyshäiriöiden ehkäiseminen. ■

Kuvaukset kilpailuun osallistuneista hankkeista tuomarilautsuntoineen löytyvät Euroopan rikossentorjuntaverkoston sivulta www.eucpn.org.

Kirjoittaja on rikossentorjuntaneuvoston pääsihteeri.

Väkivallan totuudet ja tulkinnat: lyödyn kuningattaren tapaus

Ruotsissa syntyi viime vuonna kova kiista Sukupuolisota-nimisestä TV-dokumentista. Kiista johti maan suurimman turvakotijärjestön toiminnanjohtajan eroon ja siihen, että Uppsalan yliopisto asetti kahden hengen selvitysryhmän arvioimaan professori **Eva Lundgrenin** tutkimustoiminnan laatua ja mahdollista vilpillisyyttä. Lundgren on tunnettu feministinen yhteiskuntatieteilijä, joka johti Ruotsin kansallista kyselytutkimusta naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Raportti Slagen dam, Lyöty kuningatar, tehtiin muutama vuosi suomalaisen Usko, toivo, hakkaus -tutkimuksen jälkeen ja suurelta osin sen mallin mukaan (mutta raportointiin tilastotiedoiltaan niukemmin ja teoreettiselta otteeltaan yksiviivaisemmin). Aikaisemmin Lundgren on julkaissut mm. uskonnollisten pariin haastatteluihin perustuvia tutkimuksia miesten väkivallasta naisia kohtaan.

Kuumimmin Ruotsissa kiisteltiin siitä, oliko Lundgren todella väittänyt, että Ruotsissa ja Norjassa on oikeasti tapettu kymmeniä pikkulapsia satanistisissa rituaalimenoissa. Lundgren kiistää tällaista itse sanoneensa tai kirjoittaneensa – hän on vain toistanut haastateltaviensa kertomuksia ottamatta kantaa kuvattujen tapahtumien todenperäisyyteen.

Selvittäjät, professorit **Margareta Hallberg** ja **Jörgen Hermansson**, eivät löytäneet näyttöä vilpistä Lundgrenin tutkimustoiminnassa, mutta arvostelivat häntä ankarasti puutteellisesta dokumentoinnista ja haluttomuudesta punnita erilaisia

tulkintavaihtoehtoja. Heidän mielestään Lundgren mm. näkee yhteiskunnassa liian herkästi “väkivallan normalistumista”, sitä että pahoinpitelyn uhrit, etenkin miestensä hakkaamat naiset, alkavat pitää väkivaltaa normaalina ja itseään siihen osasyllisinä. Ilmiön yleispätevyydestä ei ole näyttöä. Lundgrenin haastateltavat ovat pieni ja valikoitunut joukko – ja sitä paitsi kokivat väkivallan kaikesta päättäen niin epänormaaliksi, että päätyivät eroon.

Hallberg ja Hermansson valittavat, etteivät saaneet käyttöönsä Lundgrenin laadullisten tutkimusten ensiaineistoja. Sen sijaan he saivat haltuunsa laajan naisuhrikyselyn aineiston, josta he tekivät pari omaa analyysia. Niiden mukaan naisen kohdistuvan väkivallan riski kasvaa merkittävästi puolison tiheään alkoholin käytön, työttömyyden ja ei-ruotsalaisen syntyperän myötä. Heidän mielestään aineisto osoittaa päinvastaista kuin mitä raportissa sanotaan, kun siinä todistellaan myytiksi, että miehet tekevät väkivaltaa vain tietyn tyyppisille naisille ja että useimmat näistä miehistä ovat maahanmuuttajia, alkoholin väärinkäyttäjiä tai vailla kunnan koulutusta.

Ehkä kyse ei ole kuitenkaan kokonaan päinvastaisista vaan pikemminkin täydentävistä tuloksista. Niistä miespartnereista, joiden ilmoitettiin tehneen jotakin kyselyssä mitattua väkivaltaa, enemmistö on yhä ruotsalaisperäisiä ja käyttää alkoholia vain 1–2 kertaa viikossa tai harvemmin, kuten Lundgren kumppaneineen kirjoittaa. Silti selvittäjien huomio on tärkeä. On erikoista, että Slagen dam ei juurikaan kiinnitä huomiota väkivallan riskin eroi-

hin. Myöskään siitä, että päihteiden ja syrjäytymisen selitysvaikutus on selvittäjien analyysissa pieni, ei seuraa, etteivät ne herkemmin mittarein mitattuina tai erilaisessa aineistossa voisi olla merkittäviä väkivallan selittäjiä.

Jo Suomen naisuhritutkimuksen aineistossa saattaisi alkoholin selitysvaikutus olla suurempi kuin Slagen damissa, lähinnä siksi että Suomessa kysyttiin myös humalajuomisesta, ei pelkästään alkoholin käytöstä. Suomessa niistä naisista, joiden puoliso humaltui kerran viikossa tai useammin, yli 22 prosenttia oli kokenut puolison väkivaltaa vuoden aikana; tämä on kahdeksan kertaa enemmän kuin naisilla, joiden puoliso ei kuluneen vuoden aikana lainkaan humaltunut. Lundgrenin tavoin ilmaistuna: naiset, joiden puoliso humaltuivat vähintään kerran kuukaudessa, muodostivat 60 prosenttia parisuhdeväkivallan uhreista. Heitä oli kuitenkin vain 19 prosenttia kaikista naisista.

Humalan myötä väkivalta tulee myös vakavammaksi. Tämä tulos on saatu paitsi uhrikyselyistä myös lukuisista poliklinikka- ja sairaalapotilaiden tutkimuksista. Alkoholi on hyvin voimakkaasti läsnä myös parisuhdesurmista, vaikkakin vähemmän kuin henkikiroksissa keskimäärin. Suomalaisissa parisuhdetapauksissa, joissa mies surmasi avio- tai avopuolisonsa tai naisystävänsä, sekä surmaaaja että uhri olivat tekohekellä humalassa 71 prosentissa tapauksista. Vain 15 prosentissa tapauksista molemmat olivat selviä. Humala oli tyypillisesti syvä, ja puolet sekä tekijöistä että uhreista olivat rikostutkijoiden arvion mukaan alkoholin vä-

rinkäyttäjiä. Tiedot ovat Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ja Poliisiammattikorkeakoulun henkirikostietokannasta ja koskevat 65:ttä vuosina 2002–2004 tehtyä henkirikosta (Martti Lehti). Seurauksiltaan vakavin naiseen kohdistuva parisuhdevalta on muutenkin hyvin voimakkaasti yhteydessä yhteiskunnalliseen syrjäytyneisyyteen.

Mistä sitten johtuu, että uhrikyselyissä ei yleensä löydetä ainakaan näin jyrkkää sosiaalista vinoutta tai saadaan jopa päinvastaisia tuloksia, joiden mukaan naisen riski joutua väkivallan kohteeksi kasvaa koulutuksen, tulojen ja itsenäisyyden myötä?

Tähän voi vaikuttaa usea tekijä. Ensiksi uhrikysely, jossa pyritään tavoittamaan koko (nais)väestöä edustava otos, ei ilmeisesti tavoita kovin hyvin syrjäytyneimpiä ja vakavimman väkivallan uhreja. Tämä koskee luultavasti sekä tällaisten henkilöiden tavoittamista ylipäättään että tavoitettujen halukkuutta vastata.

Toiseksi lähisuuhdeväkivaltaa mittaavissa kyselytutkimuksissa kysytään laajaa tekojen kirjoa, joka ulottuu vakavista teoista lieviin, teräseella lyömisestä liikkumisen estämiseen, ja vastaajien herkkyydessä tunnistaa tai tulkita lievempiä tapahtumia väkivallaksi voi olla huomatta-

via eroja. Esimerkiksi **Minna Piispan** väitöskirjan mukaan nuoret naiset ilmoittivat Suomen naisuhrikyselyssä lievempää väkivaltaa kuin muut. Heidän ilmoittamansa lievät väkivaltamuodot olivat muihin naisiin verrattuna kaksi kertaa useammin sellaisia, joista ei aiheutunut fyysisiä seurauksia. On siis mahdollista, että vanhemmat ja vähemmän koulutetut naiset tulkitsevat väkivallaksi suppeamman tekojen kirjon kuin koulutetut ja nuoret kaupunkilaisnaiset. Siten kouluttamattomien ja iäkkäämpien naisten pieni osuus (tai nuorten ja hyvin koulutettujen naisten suuri osuus) kaikista parisuhdeväkivaltaa kokeneista naisista lienee osin seurausta siitä, että he jättävät väkivalta-
na raportoimatta sellaisia lieviä tapahtumia, joita nuoremmat ilmoittavat.

Lundgrenin puolustukseksi on väitetty, että hänen harjoittamassaan hermeneuttisessa tutkimusperinteessä ei kyse ole niinkään teorioiden totuudellisuuden koettelemisesta kuin uskottavan tulkinnan rakentamisesta. Tätä mieltä oli 14 tutkijaa 14.12.2005 Dagens Nyheterissä. Lundgren itse sanoo, että tutkimustulokset eivät ole "oikeita tai vääriä, tosia tai epätoisia, kyse ei ole näytön tai todistelun läsnäolosta tai puuttumisesta", ne ovat

"enemmän tai vähemmän hedelmällisiä päätelmiä".

Tämä on kuitenkin sikäli huono puolustus, että ainakin Slagen dam väittää esittävänsä juuri oikean kuvan naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Tutkimuksen sanotaan vastaavan tarpeeseen saada tietoa "naisiin kohdistuvan väkivallan todellisesta laajuudesta"; se on tuottanut luotettavaa empiiristä tietoa, ja sen tulokset pakottavat hylkäämään tietyt selitykset ja tulkinnat naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja kehittämään uusia teorioita. Tämä on aivan normaali-tieteen asenne: empiiriset havainnot ovat ainakin jossain määrin riippumattomia niistä teorioista, joilla niitä yritetään selittää. Jos havainnot eivät teoriaan sovi, on yleensä korjattava teoriaa, ei havaintoja. Nyt Lundgrenin työn selvittäjät osoittavat, että Slagen damin tulokset eivät kumoakaan sitä käsitystä, että alkoholinkäyttö ja syrjäytyminen ovat yhteydessä naisiin kohdistuvaan väkivaltaan. Yksinään otettuna Hallbergin ja Hermanssonin analyysi ei välttämättä merkitse kovin paljon, mutta kun sen tulokset ovat sopusoinnussa monien muiden empiiristen tutkimusten kanssa, sillä on merkitystä. ■

Kirjoittaja on erikoissuunnittelija rikosentorjunta-neuvostossa.

Usko, toivo, liikkumisen estäminen

Uhrikyselyt ovat yllättävän herkkiä kysymysten muotoilulle, järjestykselle ja kontekstualisoinnille. Slagen dam (2001) otti mallia Suomen naisuhrikyselystä (Heiskanen & Piispa: Usko, toivo, hakkaus, 1998), mutta lomakkeissa on eroja, jotka voivat selittää myös tulosten eroja.

Ruotsin tutkimuksen mukaan 46 % naisista oli joskus 15 vuotta täytettyään joutunut jonkun miehen väkivallan tai uhkailun uhriksi, kun Suomen luku oli vain 40 %. Tämän suuntainen ero syntyisi kuitenkin vaikka todellisten kokemusten taso olisi sama, sillä vieraan tai tutun miehen (ei-partnerin) kohdalla Ruotsissa kysyttiin lievem-

mistä väkivallan muodoista kuin Suomessa. Ruotsin kysymys mainitsi esimerkiksi tönimisen, Suomen vain fyysisen kimppuun käymisen, kuten lyömisestä, potkimisen tai jonkin aseiden käyttämisen.

Fyysistä väkivaltaa nykyisessä parisuhteessa oli kokenut 7 % ruotsalaisnaisista, suomalaisista peräti 20 %. Jälleen eron suunta on odotettavissa jo kysymysten eroista, sillä Suomessa parisuhdeväkivallasta kysyttiin laajemmin. Nykyinen puoliso oli Suomessa joskus läimäissyt 12,6 prosenttia naisista. Ruotsin lomakkeesta läimäisy puuttui kokonaan, samoin puuttui esimerkiksi liikkumisen estäminen.

Tosin myös muotoilultaan vertailu-

kelpoinen osio "lyönyt nyrkillä, kovalta esineellä tai potkinut" tuotti Suomessa selvästi isommat luvut (5,8 %) kuin Ruotsissa (2 %). Siten erot tuloksissa eivät johdu pelkästään eroista kysymysosoissa. Olisikin uskottavaa, että Suomessa, jossa naisten (kuten miestenkin) väkivaltakuolleisuus on ollut yli kaksinkertainen Ruotsiin verrattuna, myös naisten potkiminen ja nyrkillä lyöminen olisi selvästi yleisempää. Silti se ei välttämättä ole juuri kolme kertaa yleisempää kuin Ruotsissa, sillä fyysisen parisuhdeväkivallan kysymykset on tutkimuksissa kontekstualisoitu eri tavoin, mikä voi vaikuttaa kokemusten raportointiin.

Miksi Amerikka tappaa?

Kun muu läntinen maailma näyttäisi olevan vahvasti menossa kohti kuolemanrangaistuksen poistamista, poikkeus tästä on Yhdysvallat. Se ryhtyi korkeimman oikeuden päätöksen mahdollistamana teloittamaan rikoksentekejiä uudelleen vuodesta 1976 lähtien.

David Garland (2005) on esseesään kritisoinut kuolemanrangaistuksen kulttuurisia selityksiä. Ne ovat helppoja, mutta samalla valitettavan usein myös tautologisia, itseään toistavia. Kuolemanrangaistus on samalla sekä osoitus väkivaltakulttuurista että myös johtuu siitä. Garland muistuttaa myös, että kulttuuriset selitykset tarjoavat mahdollisuuden löyhään kriittisradikaaliin keskusteluun. Kun kerran kuolemanrangaistuksen käyttö johtuu amerikkalaisesta kulttuurista, jälkimmäisessä on jotain vikaa.

Kulttuuriset selitykset lähtevät ajatuksesta, että Amerikka on ”poikkeus”. Kysymys ei tällöin ole siitä, että kuolemanrangaistuksen käyttöä voitaisiin tarkastella vain muutoksen alla olevan ajanjakson yhtenä kysymyksenä. Sitä tulee tarkastella päinvastoin laajasta sosiokulttuurisesta näkökulmasta, jossa huomioidaan arvojen ja instituutioiden yhteiskuntaa pitkällä tähtäimellä muokkaavat vaikutukset. Garland käy näiden kulttuuristen selitysten kimppeun.

Franklin Zimring (2003) on esittänyt USA:n kuolemanrangaistuksen taustalla olevan kulttuurisen tradition, joka liittyy

vigilantismiin, rangaistusoikeuden ottamiseen omiin käsiin. Tämä vaikuttaa hänen mukaansa amerikkalaisuudessa edelleen vahvasti ja näkyy voimakkaimmin eteläisissä osavaltioissa. Zimring liittyy yhteen erityisesti 1890-luvun lynkkaukset ja 1990-luvun täytäntöönpannut teloitukset. Laittomat lynkkaukset ja lainmukaiset kuolemanrangaistukset korreloivat selkeästi osavaltiotasolla. Siellä missä oli paljon väkijoukon suorittamia laittomia hirttäjäisiä 1800-luvun lopulla, teloitetaan nykyään useammin ja nopeammin kuin muualla Yhdysvalloissa.

Näin taustalla olisi ”oman käden oikeutta” korostava arvomaailma. Tämä käyttäytyminen haluaa korostaa riippumattoman vallan yhteisöllistä rituaalia, säilyttää rankaisuoikeuden mahdollisimman lähellä paikallisyhteisöä silloinkin kun valtio suorittaa itse rankaisutoimen. Amerikkalaiset haluavat nähdä rankaisemisen edelleenkin enemmän paikallisena kysymyksenä kuin valtiollisena. Tämä on nykypäivän vigilantismia.

Garland kritisoi näitä ajatuksia monitasoisesti. Korrelaatiot lynkkausten ja teloitusten välillä eivät aina toimi (esim. Virginia – paljon teloituksia, vähän lynkkauksia). Hänen mukaansa jää myöskin

perustelematta se, että vigilantismi olisi jollain tapaa erityisesti amerikkalainen ilmiö. Brasiliassa ja Meksikossa lynkataan edelleen, mutta kuolemanrangaistuksesta on luovuttu. Kulttuurisen yhteyden lynkkausten ja modernien teloitusten välillä Garland myös kiistää. Nykypäivän kuolemantuomiot ovat valtion toimeenpanemia, byrokraattisesti hallintoituja oikeudellisia seuraamuksia. Tapavalla ruiskeella tehty teloitus, joka on tapahtunut satojen kilometrien päässä rikoksen tapahtumapaikasta vuosikymmenien jälkeen ja joka on toteutuakseen tarvinnut monimuotoisen osavaltio- ja liittovaltiotasoisien oikeudellisen prosessin, ei voi edustaa vigilantismia. Ei silloinkaan kun tuomion yhteydessä korostettaisiin uhrin omaisten teloitusta kannattavia näkemyksiä ja heidän saamaansa ”hyvitystä”.

Toista kulttuurista selitystä edustaa **James Whitman** (2003). Hän vertailee Yhdysvaltojen rankaisupolitiikkaa Ranskaan ja Saksaan. Maiden erojen tausta on kaukana, aina 1700-luvulla saakka, ja se liittyy yhteiskuntien eroihin hierarkiarakenteen ja siitä vapautumisen suhteen. Euroopan aristokratian vastaiset

vallankumoukset tuottivat akuutin status-tietoisuuden ja loivat voimakkaan yksilön arvon korostamisen. Aristokratian arvostaminen johti tätä kautta myöhemmin kaikkien ihmisten arvostamiseen. Whittman viittaa vanhaan sanontaan:

Meitä kaikkia kohdeltiin aikanaan kuin maaorjia, kuten eurooppalaisilla oli tapana sanoa, niinpä tänään meitä kaikkia tulee kohdella kuin aristokraatteja.

Aluksi aristokraattien kohdalla käytyt lievemmät, ihmisarvoa vähemmän alentavat rangaistukset (kuten vankila) muuttuivat yleisiksi, kaikkia koskeviksi rangaistuksiksi. Amerikassa säilyi kuitenkin perinne, jossa etuoikeuksia ei anneta kenellekään, vaan kaikkia rangaistaan yhtä julmasti ja ankarasti. Amerikkalaiseen rikosoikeuteen jäi vahvemmin rangaistusten häpeää ja arvonalentamista korostava sävy, siksi kuolemanrangaistus ja pitkät vankilatuoimiot.

Garland ei usko näihinkään selityksiin. Hänen mielestään tässä laiminlyödyään täysin se yksilön arvon korostaminen, joka on kautta historian näkynyt USA:n rankaisujärjestelmässä. Rikoksentekijöiden yksilöllisen kuntouttamisen ideat ovat olleet vuosikymmeniä vahvoilla mm. Yhdysvaltojen vankeinhoidossa ja monet uudet muodot ovat sieltä levinneet Eurooppaan. Samoin vankien oikeudet valittaa olosuhteistaan ja vedota mm. perustuslakiin ovat olleet hyvin laajat. Garlandin mukaan Whittmanilla on taipumusta verrata kaikkein huonoimpia amerikkalaisia käytäntöjä kaikkein parhaimpiin eurooppalaisiin ihanteisiin ja unohtaa sellainen todellisuus, joka ei sovi hänen skeemaansa.

Garland itse ajattelee, että Yhdysvallat ei sittenkään merkittävästi poikkeaa läntisestä Euroopasta. Se on ollut aivan samalla kehityssuunnalla, asteittain vähentämässä tai poistamassa kuolemanrangaistusta. Poikkeuksen tästä trendistä muodostaa Garlandin mukaan vain vuoden 1976 jälkeinen aika, jolloin moratorio päättyi. Kysymys ei tällöin voi olla vuosisatoja vanhoista kulttuurisista rakenteista. Yhdysvaltain osavaltioista Michigan, Wisconsin ja Rhode Island luopuivat kuolemanrangaistuksesta jo 1800-luvun puolivälissä, paljon ennen

monia eurooppalaisia valtoja.¹ On vain kysymys aikataulusta, ei kehityssuunnasta sinänsä. Yleensäkin Yhdysvaltoja ei voida pitää erityisen punitiivisena maana, jos asia tarkastellaan pidemmällä kuin 30 vuoden perspektiivillä.

Garland katsookin, että Yhdysvalloissa syntyi tietynlainen ”rikollisuuskompleksi” 1970-luvulla. Kuolemanrangaistuksen jäädyttäminen yhdistyi moniin muihin liberaaleiksi koettuihin uudistuksiin kuten aborttilainsäädäntöön, vähemmistöjen kiintiöihin ja sosiaalitukeen. Päätökset koettiin pienen liberaalin eliitin tekemiksi ja konservatiivinen vastaisuus alkoi, erityisesti osavaltioitasen lainsäädännössä. Kuolemanrangaistuksen palauttaminen sai tässä kamppailussa aivan uuden merkityksen. Ilman tätä uutta asetelmaa jäädytyspäättös olisi saattanut jäädä voimaan, ja keskustelua Amerikan poikkeuksellisuudesta ei tarvittaisi.

Kysymys politisoitui myös hyvin nopeasti. Kuolemanrangaistuksen uusien merkitysten poliittinen huippukohta oli vuoden 1988 presidenttikampanja Bush vanhemman ja Dukakiksen välillä, jossa kuolemanrangaistuksella oli näkyvä osuus. Vuonna 1992 demokraattien ehdokas Bill Clinton oli jo selkeästi kuolemanrangaistuksen kannalla. Garland huomauttaakin, että sen jälkeen vain syrjäänvetäytyvät tuomarit ja poliitikot ovat uskaltaneet ottaa riskin ja vastustaa kuolemanrangaistusta.

Garland muistuttaa, että Yhdysvaltojen väestö ei kuolemanrangaistuksen kannatuksen tai vastustuksen suhteen poikkeaa merkittävästi muista suurista valtioista. Oleellisin ryhmä on äärikantojen keskellä oleva suuri epävarmojen ryhmä, joka voi myös nopeasti muuttaa näkemyksiään, jopa yhden merkittävän tapauksen perusteella. Yhdysvallat on viivästynyt Eurooppaan verrattuna lähinnä hallinnollisten erojen vuoksi. Sieltä puuttuu sellainen riippumaton poliittinen ja virkamieseliitti, joka voisi toimia ilman populistista mielialojen haistelua ja ajaa esimerkiksi kongressissa läpi lainsäädännön, joka estäisi osavaltioita käyttämästä kuolemanrangaistusta. Asia on tässä tilanteessa pitkälti korkeimman oikeuden ratkaisuvallan alla. Mutta abolitionistinen projekti näyttäisi

etenevän sitäkin kautta, että 2000-luvulla sekä annetut tuomiot että täytäntöönpannut teloitukset ovat vähentyneet selvästi.

Jotain jää silti Garlandin selitystenkin jälkeen avoimeksi. Zimring esimerkiksi ei usko, että etelävaltioiden innokkaampi ja erityisesti tehokkaampi toiminta kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanossa selittyisi vain ja ainoastaan tuomion jälkeisen oikeudellishallinnollisen prosessin eroista. Kulttuurisia eroja täytyy olla ja ovathan poliittiset ja yhteiskuntarakenteen erot myös kulttuurisia tekijöitä.² **Eric Monkkonen** (2005) on kommentissaan tuonut esiin ajatuksen, että Yhdysvaltain korkeat rikollisuusluvut, erityisesti henkirikosten osalta, selittäisivät kuolemanrangaistuksen pysyvyyttä. Tähänkin voidaan heti todeta, että Yhdysvaltojen korkea rikollisuus on osin myytti ja huomattavasti korkeampia henkirikosasteita löytyy maista, jotka ovat abolitionistisia.

Garlandin oma näkemys on kuitenkin varma ja hän tekee yhteenvedon:

Se, että USA – tai pikemminkin 38 sen osavaltioista ja liittovaltio – vielä käyttää kuolemanrangaistusta ei ole tulos syvästä, pitkäkestoisesta ja muuttumattomasta kulttuurista. Kuolemanrangaistus ei ole kulttuurinen taipumus tai traditionaalinen eetos. Se on valtion tuomitsema rikosoikeudellinen rangaistus, jota jotkut valtiot käyttävät ja jotkut eivät, ja sen käyttöä pitkiä eriyneitä politiikka ja USA:n hallinnollisen rakenteen erikoisuudet. Puhe ”Amerikan poikkeuksellisuudesta” on tässä epäasianmukaista, kuten on puhe pohjimmiltaan amerikkalaisesta ”luonteesta” tai ”olosuhteista”, jotka löytävät ilmaisunsa käytänteissä, joissa tuomitaan rikollisia kuolemaan.■

¹ Kuolemanrangaistus on voimassa 38 Yhdysvaltain osavaltiossa, liittovaltion oikeudessa ja sotilasoikeudessa. Siitä on luopunut 12 osavaltiota ja District of Columbia eli pääkaupunki Washington.

² Vuodesta 1976 helmikuun alkuun 2006 etelän osavaltioissa oli teloitettu 824 henkeä, kun koillisen osavaltioissa samaan aikaan 4 ja läntisissä 64. Texasin osavaltio oli yksin toimeenpannut 357 teloitusta.

Kriminaalipotilaiden hoitoon ehdotetaan muutoksia

Työryhmä ehdottaa, että mielenterveyslakia muutettaisiin siten, että kriminaalipotilas voitaisiin määrätä tahdosta riippumattomaan hoitoon tiettyjen muidenkin vakavien mielenterveyden häiriöiden kuin mielisairauden perusteella. Kysymykseen tulisivat vaikeat, lähellä mielisairautta olevat persoonallisuushäiriöt, esimerkiksi epäluuloinen, eristäytyvä ja psykoosipiirteinen persoonallisuus. Näitä häiriöitä sairastavat henkilöt hyötyisivät myös hoidosta.

Mielenterveyslakiin laadittaisiin myös pykälä kriminaalipotilaita koskevasta velvoitteisesta avohoidosta, johon määräämisestä päättäisi terveydenhuol-

lon oikeusturvakeskus. Sen kesto määräytyisi hoidon tarpeen perusteella. Pohjana velvoitteisessa avohoidossa olisi potilaan kanssa laadittu hoito- ja kuntoutussuunnitelma.

Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä katsoo, että velvoitteista avohoitoa käyttämällä voitaisiin lyhentää kriminaalipotilaiden sairaalahoitoja sekä vähentää uusintarikollisuutta ja psyykkisen voinnin huononemisesta aiheutuvia raskaita hoitoja.

Työryhmän asettamisen taustalla ovat etenkin rikoslain uudistetut syntyäkeisyyssäädökset, joiden mukaan vakava mielenterveyden häiriö voi pois-

taa rikosentekijän syntyäkeisyyden tai alentaa sitä. Mielentilansa takia syntyäkeettömäksi todettua ei tuomita rangaistukseen, mutta valtaosa heistä määrätään mielenterveyslain nojalla tahdosta riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon. Nykyisen lain mukaan aikuinen voidaan määrätä hoitoon vain todetun mielisairauden, ei sitä lievempien mielentilan häiriöiden takia. Muuttamalla mielenterveyslakia tältä osin halutaan varmistaa, että hoitoa tarvitseva rikosentekijä voidaan määrätä diagnoosinsa mukaisesti asianmukaiseen hoitoon.

Rikossovittelu laajeni koko maahan

Rikosasioiden sovittelu laajeni koko maahan vuoden alusta ja samalla kaikki sovittelua haluavat tulivat yhdenvertaiseen asemaan. Rikosasioiden sovittelu on maksuton palvelu, jossa rikoksen osapuolet voivat käsitellä rikoksesta uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja ja sopia niiden hyvittämisestä puolueettoman sovittelijan välityksellä. Sovittelussa voidaan käsitellä myös pienehköjä riita-asioita. Sovittelu on aina vapaaehtoista. Kummallakin osapuolella on oikeus peruuttaa suostumuksensa milloin tahansa. Sovittelu- ja palvelut järjestetään uuden lain mukaisesti kesäkuun alusta.

Sovittelutoiminnan ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle. Lääninhallitukset vastaavat palvelujen järjestämisestä koko maahan. Sovittelupalvelut tuotetaan pääsääntöisesti toimeksiantosopimusten perusteella. Valtio maksaa palveluntuottajalle korva-

uksen laskennallisin perustein sovittelun aiheuttamista kustannuksista. Sovittelu- ja toimistoissa on ammattihenkilöstöä, joka ohjaa ja valvoo sovittelutehtäviä hoitavia vapaaehtoistyöntekijöitä.

Rikosasioita on sovittelu Suomessa jo pitkään, mutta palvelua on ollut saatavissa vain noin puolessa kunnista, koska palvelu on perustunut kuntien vapaaehtoiseen toimintaan. Tästä syystä ihmiset ovat olleet eriarvoisessa asemassa asuinpaikkakunnasta riippuen. Sovittelu on osoittautunut hyväksi keinoksi puuttua etenkin nuorten tekemiin rikoksiin ja vahingontekoihin. Vähitellen sovittelu on laajentunut myös aikuisten tekemiin rikoksiin ja pieniin riitoihin. Samalla sovitteluun tulevat tapaukset ovat vaikeutuneet. Tämä asettaa uusia haasteita sovittelijoiden taidoille ja sovittelu- ja toiminnan järjestämiselle.

Viisi aluevankilaa perustetaan

Suomeen perustetaan viisi aluevankilaa, jotka muodostetaan nykyisestä 21 vankilasta. Etelä-Suomen aluevankilan päätoimipaikaksi on nimetty Riihimäki, Itä-Suomen Kuopio, Kaakkois-Suomen Mikkeli, Länsi-Suomen Turku ja Pohjois-Suomen Oulu. Aluevankilat on muodostettu maakuntien pohjalta.

Aluevankilat vastaavat itsenäisesti toimialueeltaan kotoisin olevien vankien vankeusrangaistusten täytäntöönpanosta. Aluevankilat koostuvat sijoittajayksiköistä sekä erityyppisistä vankiloista.

Uusi organisaatio otetaan käyttöön 1. lokakuuta, jolloin myös uusi vankeuslaki ja tutkintavankeuslaki tulevat voimaan. Asetus täydentää rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta annettua lakia, jossa vankeinhoidon hallintoa kevennetään ja toimivaltaa siirretään keskuhallinnosta aluevankiloihin.

Valtioneuvosto hyväksyi neljännen talousrikosohjelman

Valtioneuvosto hyväksyi helmikuussa neljännen periaatepäätöksen talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämistä koskevaksi torjuntaohjelmaksi vuosille 2006–2009.

Talousrikollisuuden ja harmaan talouden on arvioitu aiheuttavan vuosittain yli 5 miljardin euron suuret vahingot. Summasta noin puolet aiheutuu verotulojen menetyksistä ja puolet elinkeinoelämälle ja yksityisille kuluttajille aiheutetuista vahingoista. Vahinkojen määrän voidaan olettaa nopeasti kasvavan mm. globalisaation ja tietotekniikan luomien uusien rikosentekomahdollisuuksien vuoksi.

Sisäasiainministeriön vuonna 2004 aloittamien tehostamistoimenpiteiden ja valtioneuvoston vuonna 2005 talousrikostorjuntaan kohdentamien lisäre-

surssien ansiosta poliisin talousrikostutkintaan ruuhkautuneista jutuista on onnistuttu purkamaan jo 30 %. Talousrikostorjuntaan sijoitetut resurssit ovat moninkertaisesti palautuneet yhteiskunnalle takaisin saadun rikoshyödyn muodossa.

Ohjelman keskeisiä tavoitteita ovat viranomaisten yhteistoiminnan kehittäminen ja tiedonvaihdon esteiden poistaminen, talousrikoksiin liittyvien viranomaisten toimintaedellytysten ja seuraamusjärjestelmän kehittäminen, harmaan talouden ja talousrikollisuuden toimintaedellytysten heikentäminen lisäämällä yritystoiminnan luotettavuutta ja kehittämällä verolainsäädäntöä siten, että verojen välttämismahdollisuuksia vähennetään, rajat ylittävän talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjumi-

nen sekä harmaata taloutta ja talousrikollisuutta koskevan tietoisuuden lisääminen.

Talousrikostorjuntaohjelmaan tälle vuodelle esitetyt selvitys- ja lainsäädäntöhankkeet perustuvat pääosin jo sisäisen turvallisuuden ohjelman, hallitusohjelman kolmikantahankkeen ja tulopoliittisen sopimuksen 2005–2007 toimenpite-ehdotuksiin. Näiden kokoaminen talousrikostorjuntaohjelmaan edistää hankkeiden toteuttamisen koordinoitua ja seurantaa. Talousrikostorjunnan johtoryhmän vuosittain esittämät uudet lainsäädäntö- ja selvityshankkeet perustuvat harmaata taloutta ja talousrikollisuutta koskevaan tilannekuvaan ja uhkanalyysiin ja niillä pyritään mahdollisimman suureen vaikuttavuuteen.

Oikeuspoliittista tutkimusta kehitetään

Oikeusministeriön tavoitteena on lähivuosina panostaa tuntuvasti oman hallinnonalansa sektoritutkimuksen kehittämiseen. Hallinnonalalla toimivan Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen resursseja vahvistetaan ja tutkimuksen ohjausta tehostetaan. Yhteistyötä aiotaan lisätä myös yliopistojen ja muiden tutkimuslaitosten kanssa.

Oikeusministeriön laatima oikeuspoliittisen tutkimuksen kehittämisohjelma pohjautuu ministeriön asettaman selvitysmiehen, oikeustieteen tohtori Pekka Timosen, viime syyskuussa valmistuneeseen raporttiin. Niiden taustalla on valtion tiede- ja teknologianeuvoston käynnistämänä laadittu selvitysmies Jussi Huttusen raportti valtion sektoritutkimusjärjestelmän rakenteellisesta ja toiminnallisesta kehittämisestä vuodelta 2004.

Tutkimusmäärärahat oikeusministeriön hallinnonalalla ovat olleet poikkeuksellisen niukat. Tutkimus- ja kehittämismenojen osuus budjetista on noin 0,24 prosenttia, kun vastaava keskiarvo valtioneuvostossa on 4,5 prosenttia.

Nyt tutkimusrahoitusta pyritään selvästi lisäämään. Tarkoitus on vahvistaa sekä Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkijaresursseja että lisätä tutkimusrahoitusta niillä aloilla, joilla on selvästi todettuja tutkimustarpeita. Tällaisia alueita on määritelty mm. kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmassa ja valtioneuvoston säädösvalmistelun kehittämistyössä. Lisäresursseja ohjataan ministeriön strategian kannalta keskeisille aloille eli kriminaalipoliittiseen, oikeus- turvapolitiittiseen ja kansalaisten oikeus- suhteita koskevaan tutkimukseen.

HAASTEEN aikataulut

Haasteen seuraavien numeroiden ilmestyminen:

- 5. kesäkuuta (aineisto 2.5.)
- 21. syyskuuta (aineisto 25.8.)
- 11. joulukuuta (aineisto 6.11.).

Toimitukselle voi lähettää artikkeliehdotuksia, keskustelupuheen- vuoroja ja juttuideoita. Yhteystiedot löytyvät sivulta 3.

Murrot vähenivät selvästi vuonna 2005

Poliisin tietoon tuli Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan vuonna 2005 kaikkiaan 787 000 rikosta, mikä on yhtä paljon kuin vuotta aiemmin. Rikoslakia vastaan tehtyjä rikoksia ilmeni 532 000. Etenkin murrot vähenivät. Rikoslain ulkopuolisia rikoksia poliisi kirjasi 255 000. Näistä valtaosa, 225 000, oli liikenne rikkomuksia.

Murtoja ilmoitettiin poliisille 51 000. 2000-luvulla murtojen määrä on lähes puolittunut. Etenkin liikemurrot ovat vähentyneet. Niitä oli nyt 4 300 eli 16 prosenttia vähemmän kuin edellisvuonna ja alle puolet vuosikymmenen alun määrästä. Moottoriajoneuvon luvattomia käyttäjiä ja anastuksia sekä moottorikuluneuvon käyttövarkauksia ilmeni 17 000, mikä on 12 prosenttia vähemmän kuin edellisvuonna.

Törkeät rattijuopumukset vähenivät 5

prosenttia ja muut rattijuopumukset prosenttiin. Kaikkiaan rattijuopumuksia ilmeni 26 000 eli 4 prosenttia vähemmän kuin vuonna 2004. Törkeiksi liikenneturvallisuuden vaarantamisiksi luettiin nopeusrajoitusten rikkomiset lisääntyivät 10 prosenttia. Niitä tuli ilmi 3 500. Kaikkiaan poliisi rekisteröi ylinopeuksia 199 000, mikä on 7 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin.

HENKIRIKOSTEN MÄÄRÄ LASKI

Törkeitä pahoinpitelyjä tuli viime vuonna ilmi 2 100. Ne vähenivät edellisvuodesta 8 prosenttia. Kaikkiaan pahoinpitelyrikoksia tuli poliisin tietoon 30 000 eli 2 prosenttia enemmän kuin vuonna 2004. Henkirikoksia tuli ilmi 114, mikä on neljännes vähemmän kuin vuonna 2004. Ajanjaksolla 1995–2004 niitä oli keskimäärin 137 vuodessa.

Vuonna 2005 poliisi kirjasi 14 000 huumausainerikosta, mikä on yhtä paljon kuin vuonna 2004. Törkeiden huumausainerikosten määrä väheni edelliseen vuoteen verrattuna prosenttiin. Niitä oli 574.

Suhteellisesti eniten rikokset lisääntyivät Pohjanmaalla, 6 prosenttia, ja vähenivät Kymenlaaksossa, 13 prosenttia.

Rikosuhripäivystyksen tuen kysyntä lisääntyi

Rikosuhripäivystykseen oltiin vuonna 2005 yhteydessä kaikkiaan 10 995 kertaa (9 539 krt. vuonna 2004). Auttaviin puhelimiin tuli vuonna 2005 lähes 6 000 soittoyritystä, joista ehdittiin vastata vain puoleen.

Tukisuhteita oli kaikkiaan 851. Niiden määrä Itä-Suomen alueella lisääntyi peräti 45 prosenttia. Suurin tukisuhteissa ilmennyt ryhmä olivat erilaisten väkivaltarikosten uhrin, yhteensä 592. Väkivaltarikosten uhreista perhe- ja parisuhdeväkivallan uhreja oli eniten, 303. Uhkailun, häirinnän ja henkisen väkivallan uhreja oli 169. Muita suuria tukisuhteessa tuettuja ryhmiä ovat pahoinpitelyn tai ryöstön uhriksi joutuneet 145 sekä seksuaalista väkivaltaa kokeneet 144.

Rovaniemen, Turun ja Turunseudun käräjäoikeuksissa vuosi sitten käynnistetyssä Todistajan tuki -kokeilussa onnistuttiin. Rohkaisevaa palautetta on saatu niin asiakkailta kuin oikeuslaitoksen henkilöstöltäkin ja kokeilua jatketaan tänä vuonna.

Poliisin kotihälytysten määrä kasvoi

Poliisin suorittamien kotihälytysten määrä sekä perheväkivaltaa sisältävien kotihälytysten määrä kasvoi vuonna 2005. Kotihälytyksiä kertyi poliisille koko maassa viime vuonna 81 207, kun niitä vuonna 2004 oli 74 208. Vuonna 2000 poliisi sai koko maassa vain 52 040 kotihälytystä. Koko 2000-luvun alun ajan väkivaltaisia kotihälytyksiä oli vuosittain noin 15 000, kun niitä viime vuonna oli 17 131. Myös perheväkivalta tehtyjien rikosilmoitusten määrä kasvoi: viime vuonna niitä tehtiin 3 608, kun vuonna 2004 vain 2 249.

Kotihälytysten ja perheväkivaltaa sisältävien kotihälytysten määrän kasvu kertoo osaltaan muutoksista ihmisten asenteissa. Ainakin osittain kasvua

selittää aiempaa alempi ilmoituskynnys sekä lisääntynyt tietoisuus niistä mahdollisuuksista, joilla ongelmiin voidaan puuttua. Osittain kasvua selittää myös se, että poliisin henkilökuntaa on koulutettu tunnistamaan väkivallan oireita ja poliiseja on ohjeistettu puuttumaan selvään perheväkivaltaan. Myös sosiaalityöntekijöiden mukanaolo poliisin kotihälytyskeikoilla on alentanut uhrien kynnystä nostaa ongelmia esiin. Oman lisänsä kotihälytysten määrään ovat tuoneet uusien puuttumiskeinojen käyttö, kuten perheen sisäinen lähestymiskielto. Puuttumisen keinoista on myös tiedotettu aktiivisesti.

Poliisin kuluvan vuoden painopisteenä on väkivaltarikollisuuden vähentäminen.

Ensimmäinen tasavallan presidentin vaali

Suomen Hallitusmuoto hyväksyttiin eduskunnassa 21.6.1919 eduskunta-aloitteen pohjalta. Tätä ennen eduskunnalle oli 1917–1919 annettu kaksi tasavaltalaista ja kaksi monarkistista hallitusmuotoesitystä, jotka kaikki olivat tulleet peruutetuksi, hyläytyksi tai lepäämään jätetyksi. Valtionhoitaja **Mannerheim** vahvisti hallitusmuodon 17.7.1919, ja ensimmäinen tasavallan presidentin vaali pidettiin 25.7.1919. Hallitusmuodon mukaan presidentin vaalin toimittivat valitsijamiehet, joiden lukumäärä oli 300, mutta ensimmäisen presidentin vaalin toimitti eduskunta.

Yksikamarinen eduskunta kokoontui vuodesta 1911 **Heimolan talossa**, joka sijaitsi nykyisen Yliopistonkadun ja Vuorikadun kulmauksessa. Heimolan talossa paitsi hyväksyttiin hallitusmuoto ja valittiin ensimmäinen tasavallan presidentti myös annettiin Suomen itsenäisyysjulistus 6.12.1917. Esimerkkinä siitä, miten Suomi ja varsinkin Helsinki on ”säilyttänyt” keskeisimmän valtiollisen historian muistomerkkejä, on ollut Heimolan talon purkaminen hallitusmuodon ja ensimmäisen presidentinvaalin 50-vuotisjuhluvuonna 1969.

Heimolan talosta oli kesän 1919 merkkipäiviksi saatu revityksi alas jo yli puolet. Sen takaa paljastuneesta talonseinästä ilmaantui jonkin P. Esplanadinkatu 27:stä saatavana olleen muodikkaan tuotteen mainos. Vuosina 1969–1970 rakennettu ja jo nyt täysremontissa oleva uusi ”Heimolan talo” laatikkolinjoieneen on täydellinen vastakohta Pohjoisesplanadi 25–27:n talolle, joka koko Yksisarvisen korttelin levyisine Es-

pan-puoleisine fasadeineen on edelleen säilynyt **Theodor Höijerin** sille 1882 antamassa uusrenessanssiasussa.

Pääehdokkaat ensimmäiseksi tasavallan presidentiksi olivat Mannerheim ja **K.J. Ståhlberg**. Ståhlberg oli saamastaan kannatuksesta huolimatta haluton vaihtamaan korkeimman hallinto-oikeuden presidentin virkaa valtionpään tehtävään. Ståhlberg uskoi Mannerheimin valintaan, mutta kesäkuussa hän päätyi hieman monimutkaiseen kantaan, jonka mukaan hän ei sinänsä suostunut ehdokkuuteen mutta ei myöskään katsonut olevansa oikeutettu kieltäytymään, varsinkin kun huhut kertoivat aktivistien suunnittelevan sotaprovokaatiota tai kaappausta.

Vaalissa Ståhlberg sai 143 ääntä, Mannerheim 50 ääntä sekä **Lauri Kr. Relander** ja **Väinö Tanner** kumpikin yhden äänen, minkä lisäksi kaksi sosialidemokraattia jätti äänestämättä. Puhemies Relander ei parlamentaarisen tavan mukaan äänestänyt, ja kaksi edustajaa oli poissa. Ståhlbergiä äänestivät kaikki Edistyspuoleen 26 edustajaa, Maalaisliiton 39 edustajaa eli muut kuin Relander, 76 sosialidemokraattien 79 edustajasta, yksi Ruotsalaisen Kansanpuolueen edustaja ja yksi Kristillisen Työväenpuolueen kahdesta edustajasta.

Seuraavana päivänä Ståhlberg antoi eduskunnassa juhllallisen vakuutuksensa, jonka alkajaisiksi hän vaatimattomaan tapaansa totesi: ”Suomen kansaneduskunnan perustuslain mukaan tekemää päätöstä minun on noudatettava. Minun on ryhdyttävä tasavallan presidentin vastuunalaan toimeen.”

Sitkeästi elänyt anekdootti kertoo, että Ståhlberg joutui kävelemään kotiinsa eduskunnasta, mutta tosiasiasa Ståhlberg sai ajaa kotiinsa sotaministeri **Rudolf Waldenin** tarjoamalla autolla, kun Ruotsin suurlähettiläs oli napannut presidenttiä varten varatun auton. Waldenin ele oli tärkeämpi kuin luultiinkaan, sillä Ståhlbergin harvoja poikamaisia ilonaiheita oli auton kyydissä ajaminen. Ståhlbergin urheiluharrastus oli purjehtiminen, mutta sekin oli kamppailua hänen itsensä ja vaikeiden väylien kanssa. Ståhlbergin presidenttikaudella vietettiin 1920 ensimmäiset presidenttihääät, kun leskimies Ståhlberg avioitui lapsuudenystävänsä leskirouva **Ester Hällströmin** kanssa.

Ståhlberg ei suostunut ehdokkaaksi seuraavalle presidenttikaudelle. Hän oli saanut tarpeekseen aktivistien ja Mannerheimin kannattajien avoimesta vihanpidosta, joka ilmeni raaimmillaan Ståhlbergin uskotun, sisäministeri **Heikki Ritavuoren** murhana ja alhaisimmillaan hienostorouvan pyllistykseenä. Ståhlberg joutui myös panemaan rettelöitsevät upseerit ja suojeluskunnat järjestykseen sekä päättämään punavankien armahduksesta.

Vuosina 1931 ja 1937 Ståhlberg kuitenkin asettui ehdokkaaksi. Edellisellä kerralla hän sai sekä 2. ja että 3. äänestyksessä 149 ääntä ja hävisi **P.E. Svinhufvudille** sekä jälkimmäisellä kerralla 1. äänestyksessä 150 ääntä, mutta 2. äänestyksessä sosialidemokraatit estääkseen Svinhufvudin uudelleenvalinnan äänestivät ”varmuuden vuoksi” **Kyösti Kalliota**, joka tulikin valituksi. ■

HAASTE

ASiantuntevasti
Rikksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

HAASTE-lehdestä saa tietoa rikollisuudesta, kriminaalipolitiikasta ja rikksentorjunnasta, tutkimuksesta ja käytännön työstä Suomessa ja muualla. Lehdessä eri tahot keskustelevat ja kirjoittavat samalla foorumilla ajan-kohtaisista ja periaatteellisista kysymyksistä. Lehteä julkaisevat oikeusministeriö ja rikksentorjuntaneuvosto.

HAASTE kertoo rikksista ja rangaistuksista, tekijöistä ja uhreista, rikksentorjunnasta sekä lainsäädännöstä ja tutkimuksesta. Lehdessä julkaistaan asiantuntija-artikkeleita, kannanottoja, haastatteluja, uutisia sekä kuvauksia käytännön paikallisesta rikksentorjuntatyöstä.

HAASTE on tarkoitettu rikollisuuteen liittyvien ongelmien parissa työskenteleville sekä aihepiiristä muutoin kiinnostuneille. Erityisesti lehdessä on hyötyä niille, jotka tekevät rikksentorjuntatyötä poliisissa, sosiaali-, koulu- ja nuorisotoimessa, yhdyskuntasuunnittelussa, elinkeinoelämässä, vakuutusallalla, kirkossa ja kansalaisjärjestöissä.

HAASTE ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden vuositilaus maksaa 25 euroa. Lasku lähetetään erikseen.

Tilaa HAASTE oheisella tilauskortilla, faksilla (09) 1606 7518 tai sähköpostitse haaste@om.fi.

HAASTE

- Tilaa HAASTE-lehden hintaan 25 euroa/4 numeroa/12 kk
- kestotilaus, tilaukseni jatkuu, kunnes ilmoitan sen päättymisestä (laskutusväli 12 kk)
 - määräaikaistilaus (12 kk)

Tilaaaja

Nimi

Yritys/Yhteisö

Lähiosoite

Postinumero ja -toimipaikka

Puhelinnumero

Lehden saaja (mikäli eri kuin tilaaaja)

Nimi

Yritys/Yhteisö

Lähiosoite

Postinumero ja -toimipaikka

Vastaanottaja
maksaa
postimaksun

Rikksentorjuntaneuvosto
VASTAUSLÄHETYS
Tunnus 5011705
00003 Helsinki